

Stesky jedenapadesátého

CHybujíce v leckterých věcech, udělali jsme některé věci jiné dobře, vlastně ku podivu dobře. Laveleye ve své klasické knize „Vláda v demokracii“ praví: v demokracii, kde vše podléhá změně, je třeba nějakých institucí, v nichž se může soustřeďovat duch tradice a souvislosti; to je nezbytno zvláště při politice zahraniční; duch souvislosti zde zajišťuje úspěch; zahraniční ministr musí znáti historii i tradici zahraničních věcí, diplomatický personál cizích mocností; on ví, která kolečka může uvést do pohybu; má-li postavení trvalé, může dělat plány na dlouhou dobu; měnicí se ministři neznají terénu, na kterém se mají pohybovat; nikdo neuzavře smlouvy s ministrem, jenž je závislý na kolísavé majoritě; parlament se nehodí k řízení zahraniční politiky; nezná okamžitou situaci; také nelze nikdy odhalit v parlamentě všechny karty.

Má-li tato kniha pravdu, pak jsme, pokud se zahraniční politiky týká, jednali dobře, mnohem lépe než kterýkoliv stát okolní. Zde jsme své stranictví zmasli. Oddělili jsme vedení zahraniční politiky od osudu jednotlivých vlád, dali jsme jí možnost stálosti a trvalosti i možnost dělati plány na dlouhou dobu. Po dlouhou dobu sedmnácti let, kdy v jiných státech zahraniční ministři přicházeli a odcházeli, nemajíce času utvořit si nějaký plán ani seznámiti se se všemi okolnostmi svého úřadu, my jsme na tomto místě udržovali ministra jediného. Je to světové unikum a může to býti zařazeno mezi ty zcela zvláštní a původní rysy, jimiž naše demokracie obohatila obraz světové politiky. A je to rys kladný. Ví se, do jaké míry to bylo zásluhou Masarykovy neústupnosti, který jednou či dvakrát řekl, že odejde ze svého úřadu, jestliže nebude dána možnost vésti zahraniční politiku tímto způsobem. Ostatně je třeba říci, že vůdcové stran, ačkoliv leckdy měli chuť udeřiti pěsti také na onen stůl, u něhož se jedná o zahraniční politiku, v celku ideu Masarykovu pochopili a nepostavili mu v cestu překážky nepřekonatelné. Zde se ukázala disciplinovanost naší demokracie, zde jsme uskutecnili kus řádu, při čemž se ovšem může zdáti podivným, že proti tomu revoltovali nejčastěji právě ti, kdo se ústy vydávají za největší ctitele řádu. Zde naše demokracie neponechávala nic náhodě. Zde pracovala, nebo aspoň dovolovala pracovat, na skladbě, na díle.

Anatol France praví na jednom místě o postavení ministrů ve vrátké a nestálé demokracii:

„Nemohouce si dovolit naděje do budoucna ani dalekosáhlé myšlenky, budou užívat ubohých prostředků své rychle pomíjející existence. Zežloutnou smutným úsilím vyčisti z pěti set obličejů shromáždění rozkazy, jak mají jednat. Hledajíce marně vlastní myšlenku v myšlenkách davu, ochabnou a upadnou do neklidné bezmocnosti. Odvyknou si něco připravovati a něco předvídati a budou si hledět jen intrik a lží. Spadnou s tak malého výše, že jim náraz neublíží.“

Tak ubohé postavení jsme tedy svému zahraničnímu ministru nedali. Ačkoliv mládež ve své samostat-

nosti, zachovali jsme se tu jako národ s velkými zkušenostmi a s uctyhodnou prozíravostí. Avšak někteří lidé jakoby měli chuť tento rozumný skutek aspoň nyní odčinit. Agrární „Venkov“ v minulých měsících přinesl ne jeden článek, který vypadal jako vychvalování nekompetence a neznalosti v zahraniční politice. Před zcela nedávnou dobou uveřejnil pak článek, ve kterém protestuje proti tomu, aby zahraniční politika byla monopolem nějakých padesáti lidí a aby ostatních patnáct milionů obyvatelů tohoto státu bylo pokládáno za bezhlavé. „Národní listy“ s radostí chopily se tohoto tématu v článku, kterému daly titul „Zahraněční politika jest věcí celého národa“. Ačkoliv věříme, že, kdyby ke skutečnému rozhodování došlo, nynější agrární vůdcové (o národních demokratech nelze říci nic určitého) zachovali by se podle příkladu Švehlova, jenž přes leckteré nutkání, jež pociťoval, na konec přece vždy pomáhal zjednatí zahraniční politiky podmínky, nezbytné pro úspěšnou práci, přece se toto téma hodí pro zásadní pojednání.

„Patnáct milionů lidí nesmí být pokládáno za bezhlavé...“ „Zahraněční politika jest věcí celého národa...“ Věřím, že jsou to docela potřebné věty pro demagogii a že na schůzi po takové větě aspoň část z oněch patnácti milionů zatne pěsti a je ochotna ve volbách něco udělat pro stranu, která lidu tak lichoť. Ale co dál, co pak, když jdeme ze schůze domů? Což nemáme nic jiného na práci než demagogii, což není nám na nic jiného mysliti než na volby? Což nejsme státem, který právě nyní nesmí si dovolit dělat chyby v zahraniční politice? U malého státu armáda sama, také malá ve srovnání s armádami okolních kolosů, sama ještě nerozhodne o osudu národa. Malý stát ještě více než velký je nucen dělati dobrou zahraniční politiku. Je v tom jeho záchrana. Myslíte, že zásady dobré zahraniční politiky objevíme nejlépe tím způsobem, jestliže toto téma vneseme na náměstí a budeme tu o něm všichni co nejvíce křičet a budeme právě v něm hledat způsob, jak se dostat svým soupeřům na kobytku? Je pravděpodobno, že dobrá zahraniční politika vyplyne ze stranického boje?

Jen celý národ může o zahraniční politice rozhodovat: a jak to, prosím, má vypadat ve skutečnosti? Tak, že svoláme lid na náměstí a dáme, jako ve starém Řecku, za pravdu té skupině, která bude s to ztropiti největší hluk? Ovšem že celý národ rozhoduje o zahraniční politice, ale právě tak, jako rozhoduje i o jiných věcech: hlasováním svých volených zástupců v parlamentě. Takto vždy byla naše zahraniční politika národem schvalována, a doufáme, že smyslem článku ve „Venkově“ nebylo pokárat agrární poslance za to, že pro ni vždy hlasovali. Byla by to zrada ve vlastním domě. Chcete-li však nějaké přímější, viditelnější rozhodování lidu, proč začínati právě v oboru tak delikátním a proč nevyzkoušeti dříve nějakou tu přímou demokracii na příklad na daních, na obilním monopolu nebo na lihovém hospodářství? Neboť, není-liž pravda, také o lihovém hospodářství rozhoduje celý národ, také tu nemá být „padesát hlav

a patnáct milionů bezhlavých“. Proč však lihové hospodářství není pokládáno za tak vhodné pole pro uplatňování přímé demokracie jako daleko nesnadnější, složitější a choulostivější terén politiky zahraniční? Vezměme článek „Venkova“, dosadíme v něm za slova „zahraniční politika“ slova „lihové hospodářství“ a podívejme se pak, jak se to čte:

„Kdo u nás rozumí lihovému hospodářství? Tato otázka by stála za veřejnou diskusi. Z posledních polemik jen víme, kdo mu nerozumí... Uvažujeme-li o tom, kolik je u nás legitimovaných osob, které jedině lihovému hospodářství rozumí, myslím, že jich nebude ani padesát. Mezi ty, kdo mu rozumějí, jsou zařazováni pouze ti, kdo s ním souhlasí. Vždy a ve všem. Ti, kdo nevyssloví žádné námítky, ani proti minulosti, ani proti budoucnosti... Každá pochybnost, každý kritický rozbor a dokonce každý dotaz je považován buď za vyzývavost nebo neznalost. Dva, tři tucty lidí si osobují právo mluvit autoritativně o lihovém hospodářství. Dovolují si vytýkat patnácti milionům ostatních obyvatel, že lihovému hospodářství nerozumějí, že nemají práva o něm mluvit a mluví-li o něm, že poškozují stát.“

Zdá se, že vypadá-li to rozumně, je-li to napsáno o zahraniční politice, vypadá to ještě daleko rozumněji, je-li to napsáno o lihovém hospodářství. Hlavně proto, že zde dva, tři tucty lidí si nejen osobují právo o něm autoritativně mluvit, nýbrž si autoritativně osobují právě z něho se obohacovat.

Vidíme tedy, že, je-li přímá demokracie správnou zásadou, je mnoho oborů, kde má být dříve vyzkoušena, než s ní přejdeme i do oboru politiky zahraniční, jenž jest tím oborem, kde chyby jsou nejnebezpečnější a nejkřutější se mstí. Pochybuji, že právě zahraniční politika by byla oním odvětvím činnosti státní, kde vzniká nejméně rizika, je-li vystaveno úsudku lidí nepovolaných a neinformovaných. O tom, že k vedení zahraniční politiky je třeba odborného vzdělání a odborných znalostí, nebudeme s nikým diskutovat a nebudeme to ani dokazovat. Jestliže někdo k tomuto poznání ještě nedospěl, pak nejen že se nehodí k tomu, aby do zahraniční politiky zasahoval, nýbrž nehodí se dosud ani k tomu, aby psal do novin a dával tam rady národu.

V zahraniční politice ještě více než jinde je osudovou otázkou, dovede-li si demokracie nalézt schopné odborníky a vůdce. Spojiti nevyhnutelnou demokracii se stejně nevyhnutelnou odborností — to jest problém, jenž před námi stojí, a nikoliv vyhladiti demokracii nebo odbornost. Nejde o to, zda má zahraniční politiku ovládat pravice nebo levice, nýbrž o to, zda jí mají ovládat ti, kdo jí rozumějí, či jakýchsi pomyslných patnáct milionů lidí, což ve skutečnosti obyčejně znamená několik demagogů, kteří mluví před davem a snaží se dostatí jej na lep.

Oněch patnáct milionů zahraniční politice zajisté do té míry rozumí, že si přeje, aby ona mu zajistila mír a klid a bezpečnost státu. To je přání, to je téma, které naše zahraniční politika od lidu dostává a kterému se nesmí vzepříti. Jak je však vypracovati, jak ona přání uskutečniti, to už je věc odborníků. To je jako se stavbou mostu: lid vesnice rozhodne, že by chtěl řeku překlenout mostem; do té míry je to věcí všeho lidu vesnice. Jestliže pak však už jde o stavbu mostu samu, tu lid ustoupí do pozadí a věci se ujmou odborníci-technikové. Nemůže tomu býti jinak ani v zahraniční politice. Nechť se řekne poctivě, kdo z těch patnácti milionů, kteří pojednou přicházejí k tak velké cti, když nejde o lihové hospodářství, četl aspoň mírovou smlouvu, již vznikl tento

stát? Kolik z nich má vůbec informace o zahraniční situaci mimo to, co si přečetli ve svém večerníku? Kolik z nich má skutečnou znalost cizích státníků, aby věděli, co mají od nich očekávat? Kolik z nás má ony speciální a většinou tajné informace, jež je tak nesnadno získat, ale bez nichž vůbec není možno zahraniční politiku s úspěchem provozovat?

Nechme demagogie, nevyplatila by se nám v tomto oboru. Velká chyba v zahraniční politice je největším proviněním na národě hned po velezradě. Svěrmě tedy, jak jsme dosud dělali, zahraniční politiku lidem, u nichž pro jejich odborné znalosti je nejméně pravděpodobno, že by se dopouštěli velkých chyb. Také v zahraniční politice lid dá jen téma, ale je na odbornících, aby je vypracovali.

Je dost témat, na nichž lze vybití stranického ducha, jestliže někdo bez toho nemůže být: ušetřte toho zahraniční politiku, onen citlivý terén, o němž bylo napsáno, že tu pád listu se stromu může způsobit zemětřesení. „Venkov“ patrně myslí, že majestát lidu jest tak veliký, že beze všeho musí býti uznáno, že všech patnáct milionů obyvatel tohoto státu rozumí zahraniční politice a že před otázkou takto suggestivně postavenou každý zbaběle zaleze, aby neměl nepřijemnosti. Zradili bychom věc rozumu, kdybychom před tím ustoupili: ovšem že patnáct milionů nerozumí zahraniční politice tak, aby bylo schopno dávat rozumné rady, jak má býti vedena; ovšem že tomu rozumí malá menšina odborníků, snad padesát, snad sto, snad tisíc. Jen ošklivý demagog může tvrdit něco jiného.

Ale rozumíme: nejde o patnáct milionů, jde o toho, kdo se cítí být jedenapadesátým, kdo má dojem, že právě jemu před nosem jsou dveře zavírány. Článek „Venkova“ nebyl napsán ve jménu patnácti milionů, nýbrž byl napsán právě ve jménu oněch jedenapadesátých, jichž má každá strana i každé noviny dosti. Z docela nedávné minulosti víme, jaký zmatek a jaký nepokoj vznikají, jestliže tito jedenapadesátí si umíní věnovati svou roztržitou pozornost zahraniční politice. Pamatujete se, jaký poplach vznikl nedávno, když bylo objeveno, že Malá dohoda nedává nám žádných záruk proti Německu. Tento objev učinili právě jedenapadesátí, kteří se probudili ze spánku. Byl z toho velký křik a podiv. Ve skutečnosti byl to objev, který měl být učiněn už před šestnácti lety, kdy Malá dohoda byla zakládána. Každý z lidí, který o zahraniční politice něco ví, o tom věděl po celou tu dobu. Avšak jedenapadesátý, který se o tom právě dozvěděl, udělal, co mohl, aby své překvapení a rozčilení přenesl na celý národ. Oněm padesáti lidem před ním bylo ovšem známo, že Malá dohoda už byla zakládána tak, že neposkytovala Československu žádných garancí proti Německu, jako na druhé straně neposkytovala Jugoslávii žádných záruk proti Itálii a Rumunsku proti Rusku, a že jejím úkolem bylo držeti Maďarsko v mezích a nic jiného. Avšak jedenapadesátý, do hloubi mysli otřesen tím, že se po šestnácti letech něco dozvěděl, křičel údivem tolik, že málem vyvolal politickou krizi a téměř žádal, aby odstoupili ti, co zavinili, že není pravda to, co on si až do té doby myslel.

Takové nesnáze vznikají už tehdy, jestliže jedenapadesátý se rozhodne působit v zahraniční politice. Špatná vyhlídka na to, co bychom měli očekávati od milionového. Byla už v naší zahraniční politice situace,

kdy se také mluvilo ve jménu lidu a milionů a kdy jejich úsudek bouřlivě se stavěl nad úsudek jediného odborníka. Bylo to v době jednání o Těšínsko, kdy demagogové, řečníci před zástupy, by nás byli málem zavlékli do války s Polskem. Zdá se, že dnes nikdo nelituje toho, že jim nebylo vyhověno, a že ministr Beneš tehdy našel v sobě dosti pevnosti, aby přes všechno osočování vedl aféru ke smíru. Představme si, jak by nám asi v dnešní situaci šel k duhu onen nenávislivý poměr k Polsku, jež by byla tehdy vytvořila národní demokracie, kdyby se bylo povolilo jejím nátlaku. Jen odborník, jen ten, kdo si dovedl představit váhu Polska v budoucí evropské politice, dovedl se tomu vzepřít. Není pochyby, že nás uchránil velkého nebezpečí pro budoucnost. Avšak jedenapadesátý se zmitá se strany na stranu. Táž národní demokracie, která tehdy vytýkala naší zahraniční politice, že si počíná vůči Polsku smířlivě, vytýká jí dnes, že nedovedla nalézt vůči Polsku lepší poměr. A přece všeho toho, co na dobrém poměru mezi námi a Polskem dnes existuje, bylo dosaženo proti vůli a útokům právě těchto jedenapadesátých.

Přiznávám se, že se bojím jedenapadesátého. Jest to on, který vedl diskusi o zahraniční politice, napodobuje při tom hlas patnácti milionů. Ve skutečnosti představuje jedinou věc: vpád nekompetence.

F. Peroutka.

poznámky

Hanba

Jsou politické proudy, které záměrně budí nechuť proti politickým stranám. Vědí, že v mnohých lidech mohou počítati s odezvou. Jsou-li v demokracii politické strany nutností, musí politické strany dobře vstěpovati veřejnému mínění vědomí této nutnosti a musí se vyhnouti všemu, co by politické stranictví diskreditovalo.

A tu se zeptáme: může to, co jsme četli v poslední době z živnostenské strany a o živnostenské straně, posílati důvěru ve stranictví? Před soudem se rozhoduje o tom, jak to bylo s hodinkami, které přijal posl. Beneš od p. Jakobowitze. Ale není to jen případ jednoho poslance. Setkáváme se tu s bývalými funkcionáři strany, na něž tisk strany, s kterou se rozešli, snáší nejtěžší výtky a obvinění. A prostý člověk se ptá: to víte teprve nyní? To jste nevěděli dříve? A prostý člověk si dělá závěr: pokud někdo ve straně dělá dobrotu, i když se dopouští velmi zlých věcí, strana mu to trpí. Ale postaví-li se proti těm, kteří mají moc ve straně, ihned přijde strana s výpočtem jeho hříchů. Tak to je v případě Kafky a Sedláčka a tak to je i v případě Černého, který do slavnostní nálaže instalace pražského primátora Zenkla vnesl ukázkou, jak to vypadá v zákulisí politické strany. A řeč, která provází tuto i jiné historie, je tak, tak triviální, že člověk raději hledá, kam by se otočil, aby neviděl tuto nízinu politického stranictví.

Snad jde o jednu politickou stranu. Ale jde i o více: jde o důvěru v politické stranictví vůbec. Velmi mnoho lidí (kteří by dovedli pracovat) se dnes straní politického života. Síly, které by mnoho mohly vykonat ve veřejném životě, se stahují do soukromí. Není to správné a prospěšné. Je potřeba změny a nápravy. Ale ta musí vycházeti od těch, kteří určují povahu a pracovní styl politických stran a stranictví. Není to tak zlé u nás: je mnoho lidí, kteří by chtěli oddaně sloužiti velké myšlence. Ale těžko budou pracovat pro politické strany, v nichž nejde o službu velké myšlence, ale které chtějí od svých lidí souhlas ke všemu, co strany dělají. Potřebujeme zvýšiti úroveň našeho stranictví. Historie živnostenské strany z posledních dnů o tom mluví řečí velmi jasnou.

V. G.

Hnědá kniha?

Henleinova strana vydala knihu „SdP im Parlament“, o které se říká, že je to jakási sudetoněmecká „Hnědá kniha“. SPB pak uvádějí, že SdP vydáním této knihy, která

svého druhu prý je ojedinělá, ukázala, že dovede pracovat a že rozumí také trochu propagandě. To čteme právě v době, kdy vláda rozhodla o konečném uspořádání věci pojišťovny Fénix. „Deutsche Presse“ porovnává: V době, kdy na pražské burse spekulace přišla o dvě miliardy, vláda v Kolovratském paláci zachránila dvě miliardy německých peněz.

Vyřízení věci Fénixu znamená skutečně zachránění mnoha německých peněz. A jest jen jedním článkem v řetězu, který se počíná 18. únorem. Čteme o tom, že bude zřízena německá Akademie věd a umění. Bude splněn požadavek Němců, který nevyslyšela ani Vídeň. Jsou tu tedy slušné výsledky práce. A v téže době přichází SdP se svojí Hnědou knihou a nabízí ji jako důkaz své práce i svého smyslu pro propagandu. Je tomu možno věřit jenom z polovičky. SdP má smysl pro propagandu a jistě se přičinila hodně o zaměstnanost našich papíren, neboť hodně papíru zkonsumuje pro svoje bojovné i agitační brožurky. Ale méně již svědčí Hnědá kniha SdP o skutečné politické práci Henleinovy strany. Snaží se, jak jen dovede, zlehčit význam národní politické dohody z 18. února. A přece tato dohoda znamená pro Němce u nás daleko více, než celá práce SdP. Na půdě parlamentu měla SdP volnost a z číše parlamentní svobody a volnosti popíjela velmi vydatně. Podávala interpelaci jednu za druhou. Ale díváme-li se na celou tuto činnost, vidíme, že velká německá strana tu postavila velkou papírovou pyramidu, která žádnému německému nezaměstnanému nepomohla a nepomůže. Je konec konců dobře, že korespondence Henleinovy strany o této literární novince SdP mluví jako o Hnědé knize. Přiznává tím trochu svoji barvu.

V. G.

Umí stát podnikat?

Po delší přestávce zase jezdí z Prahy parníky proti proudu Vitavy až do Štěchovic. Před touto přestávkou měla tu paroplavbu v rukou soukromá společnost; jak se tu osvědčilo soukromé podnikání, bylo vidět z toho, že loďní park pomalu, ale jistě chátral; zaměstnanci byli placeni špatně; cestující jezdili za drahé peníze pomalu. Bylo jediné místo, kam pomalu, ale jistě plula Pražská paroplavební společnost: konkurs. Parníky přestaly jezdit. A tu se musil do věci vložit stát — o kterém se tvrdí, že neumí podnikat a proto že by neměl zasahovati do toho, jak si to zařídí soukromé podnikání. A zásluhou státu jest, že vůbec se parníkem dostaneme do Vraného, abychom se podívali na údolní přehradu.

Zase tu je vidět dvoji tvář velkého soukromého podnikání: jeho tučná tvář v podobě konjunktury říká: není věci státu, aby se pletl do našich věcí, t. j. do našich zisků. A druhá, hubená tvář velkého soukromého podnikání v době krise říká: ve veřejném zájmu nám, státě, pomoz! Plať naše deficity! Sanuj nás! Snad přijde zase doba konjunktury, snad zase se naplní a ztuční tvář a bude říkat: není věci státu atd. Viz shora.

V. G.

politika

Dr. Jan Stránský (Londýn):

Anglický král a jeho lid

(Úvahy ke korunovaci.)

Kdybychom z toho, co jsme v době korunovačních Koslav viděli v Londýně, usuzovali na význam a vliv anglického krále, dostali bychom patrně obraz panovníka, proti němuž byl Petr Veliký střízlivý demokrat a Ludvík XIV. šedivý, občanský patron. Jinými slovy, kdybychom vážili postavení anglického krále podle zevních forem, musili bychom dojít k názoru, že sice ještě nebyl prohlášen bohem, že k tomu však co nevidět dojde. Stejně bychom nalezli v dnešním světě tolik upřímného a hlubokého uctívání, jakému se těší hlava britské říše. Nemíníme jen to lidské a dočasné uctívání, které se teď o korunovaci projevuje na ulicích. To, co máme na mysli, je trvalé královo postavení, formální postavení muže, který stojí v čele země, který přejímá od svého otce a odevzdává svému

synu zděděnou vládu nad nejmocnější říší světa. Toto formální postavení je obrovské: každá válečná loď nese před svým jménem tři písmena, H. M. S., His Majesty's Ship, neboli Loď Jeho Veličenstva. Také letecký a vůbec armádní materiál je majetkem Jeho Veličenstva. Vojáci slibují Jeho Veličenstvu věrnost, Jeho Veličenstvu — nikoliv britské vládě — podléhají angličtí vládní zástupci v dominiích. Je to ostatně jedno, protože sama vláda je jen vládou Jeho Veličenstva a stejný přídomek dostala i oposice. Jeho Veličenstvo má zkrátka v rukou osud Anglie a je jejím nejvyšším pánem — formálně.

Ve skutečnosti je králův vliv problematičtější a ještě problematičtější je jeho postavení. Mohl by jistě sesadit svého ministerského předsedu, rozpustit svou armádu a snad i prodat svoje válečné loďstvo. Ale za hodinu potom bylo by už Jeho Veličenstvo na cestě do některého ze vznešených ústavů pro lidi s porušenou nervovou soustavou, ministerský předseda by zatím v dolní sněmovně pohnutě oznámil, že se král pod tíhou svých povinností zhroutil a na stupních londýnské bursy by už heroldi vyhlašovali jméno nového panovníka. Anglický král má na papíře velmi mnoho moci — ale běda mu, kdyby se pokoušel ji ukazovat. Ani nepanuje, ani nevládne, spokojuje se tím, že kraluje. Má svoje poddané, ale má je jen jaksi abstraktně; poddaní v něm však mají svého krále a tento král je skutečně je j i c h, patří jim právě tak jako telefonní síť nebo vodovod: je to jejich komunální majetek. Klaní se mu oddaně, přinášejí mu malé oběti a rádi žijí v jeho stínu, neboť v tomto stínu se daří jejich obchodu a prospívá v něm jejich politika. Potřebují svého krále. Ale k čemu ho potřebují?

Monarchie na cestě k lidu.

Anglie měla, právě tak jako každá země, se svými králi zkušenosti dobré i špatné. Dějiny anglických monarchií jsou krvavými dějinami boje za svobodu: jednou šlo o svobodu náboženskou, jindy o svobodu národnostní a politickou. Každé právo, které vyrval parlament koruně, bylo vykoupeno krví; v Anglii zemřelo mnoho lidí za demokracii. Angličtí vladaři nebyli vždy povinni řídit se radami svých státníků: královna Alžběta to kdysi velmi jasně řekla svému kancléři: „Malý muži, malý muži,“ řekla, „králové neznají slova m u s i t i.“ Měla jistě pravdu — tenkrát.

Králové dnešního světa, pokud se udrželi, znají už mnoho slov, k nimž se kdysi nechtěli hlásit. Anglický parlament svůj boj vyhrál, vyhrál jej dokonale. Když se před sedmadvaceti lety dostala dolní sněmovna do konfliktu se sněmovnou lordů, která nechtěla schválit tak zvaný lidový rozpočet, ležel osud anglické demokracie v rukou krále Jiřího V., otce nynějšího krále. Rozmýšlel se prý dlouho, než se rozhodl podepřít lorda Asquitha v jeho boji proti šlechtickým toryům. Přece jen se však rozhodl, pohrozil horní sněmovně, že najmenej z dělníků a obchodníků tolik nových peerů, kolik bude zapotřebí, aby ti staří byli přehlasováni, a zlomil touto hrozbou odpor lordů. Byl to významný precedens: král se postavil na stranu dolní sněmovny, která reprezentuje lid, proti šlechtě ze sněmovny horní. Svým rozhodnutím učinil ze sněmovny lordů jakýsi lepší debatní klub, dolní sněmovna pasoval na jediné politické forum Anglie.

To, co učinil Jiří, byla významná demonstrace královny ochoty sloužit lidu.

Byl neobyčejně prozíravý, taktní, spořádaný, upevnil mravní pouta mezi trůnem a Anglií, ukázal Angličanům, jak má vypadat důstojný family live, rodinný život. Jeho zásluhou a zásluhou jeho ženy, královny Mary, začali se Angličané dívat na krále jako na ztělesnění svých představ o lepším a důstojnějším životě. Ale po Jiřím nastoupil romantický Edvard, který takovým představám nevyhovoval a který si dokonce troufal chtít je měnit. Takové pokusy byly by zlomily vaz panovníku, který by byl desetkrát silnější; tím spíše se vymstily slabému a rozcitlivělému milenci na trůně.

Hříchy Edvarda Windsora.

Nalezli bychom jich jistě mnoho, protože poslední anglický král šel jako waleský princ ve stopách svého dědečka a vzbuzoval ve svých počestných rodičích mnoho obav. Ale to všechno nevadilo, Angličanům se některé z jeho kousků dokonce líbily. Nevyčítali mu ani náklonnost k dámám, ani poněkud veselý a neukázněný život. Čekali, že se vybouří a že s úřadem dostane rozum. Ale Edvard se chtěl o paní Simpsonovou rozdělit se svým národem. Národu se však nově designovaná královna nelíbila, a když se jí Edvard nechtěl vzdát, přestal se mu líbit i nový král.

Historie o zamilovaném princovi je dostatečně známa a vracíme se k ní jen proto, že právě na ní je vidět, jaký anglický král být nesmí. Angličané měli svého Edvarda opravdu rádi a dodnes na něj vzpomínají s láskou a se soucitem, nikdy by však už nedovolili, aby se vrátil na trůn a jsou upřímně rádi, že se ho zbavili. Neboť Edvard Windsor se dopustil dvou těžkých hříchů, nejtěžších, jakých se může anglický král dopustit: ukázal, že vůbec nerozumí svému národu a ukázal, že nemíní poslouchat.

Začalo to v Kanadě, v době, kdy Anglie ještě — alespoň oficiálně — o ničem nevěděla. Kanadští farmáři, kteří jsou velmi pyšní na svoji anglickou mravnost a kteří se dívají na sousední Spojené státy jako na jakýsi druh moderní Sodomy, byli velmi zneklidněni zprávami, které k nim docházely ze sousedství: slyšeli podivné narážky, pan Hearst jim denně odhaloval ve svém tisku pobuřující podrobnosti ze života nového krále, ukazoval jim fotografie z jugoslávské cesty, kterou podnikl Edvard ve společnosti dámy, jejíž pověst nebyla nejlepší. Kanadští puritáni byli pobouřeni. Začali tlouci svou biblí na stůl a prohlašovat, že mají pevné mravní zásady a že nejsou na světě pro jejich pšenici jen anglické trhy. To už byl ovšem silný argument, kanadské brčení bylo slyšet do Anglie a Anglie se k němu připojila. Paní Simpsonová se totiž nelíbila nikomu, její poměr ke králi a králův poměr k ní byl jaksi neanglický, odporoval tomu, nač byli Angličané zvyklí. Průzračné ovzduší, které musí obklopovat trůn, bylo najednou ohroženo jakousi dusnou romantikou. Nikomu nevadilo, že dáma, kterou si král vyvolil, není šlechtického původu a že není Angličanka. Vadilo skutečně jen to, že byla dvakrát provdána, že byla královou milenkou. Angličané si jí nemohli vážít a báli se, že by si nemohli vážít ani jejího muže — jejího třetího muže.

Daleko horší však bylo, že Edvard projevil také nedostatek poslušnosti. Panu Baldwinovi, celé vládě a celému anglickému lidu bylo samozřejmé, že se podřídí a že se paní Simpsonové vzdá. Král se však nepodřídil a proto najednou zmizel — podivuhodně rychle a podivuhodně lehce. Nikdo přesně neví, co se

v těch pohnutých prosincových dnech dalo v královském zámku v Sandringhamu. Nikdo neví, jakou roli hrál Baldwin a jakou roli hrála královna matka, která paní Simpsonovou nenáviděla vytrvale a upřímně. Je však jisto, že oba, jak Baldwin, tak i stará královna, jednali v souhlase s přesvědčením lidu a že ani jinak jednat nemohli. Král, který neposlouchá rad svého ministerského předsedy, je totiž nebezpečný, mohl by jednou nedbat jeho rad i ve věcech veřejných a způsobit tím těžkou krizi. Edvard ohrožoval anglický parlamentarismus, a proto, hlavně proto, musil být odstraněn. Pan Baldwin dokázal, že je velký státník: provedl celou abdikaci krásnou formou a zároveň udusil v zárodku všechny pokusy o vytvoření královny strany: mnoho lidí se divilo, proč byl Edvard jmenován vévodou a ne jen, jak se to obyčejně v takových případech dělá, hrabětem. Byl jmenován vévodou proto, že s titulem vévody je neslučitelné členství v dolní sněmovně a tím prakticky vyloučena možnost každé politické činnosti. Pan Baldwin totiž slyšel v londýnských ulicích výkřiky demonstrujících ctitelů odstoupivšího krále a bál se komplikací. Zneškodnil, to mu musíme přiznat, Edvarda Windsora dokonale.

Dominia a stará vlast.

Řekli jsme, že podnět k Edvardově abdikaci vyšel vlastně z Kanady. Netroufáme si tvrdit, že by byla Anglie, i kdyby tu nebylo bývalo odporu dominií, s paní Simpsonovou souhlasila. Nepochybně však hrál ohled na dominia v celé věci velmi důležitou roli, neboť tu nešlo o nic menšího, než o to, jak se vyvíjí a jak se vyvine poměr dominií k jejich jedinému pojítku s Velkou Británií. Anglie dlouho zápasila se separatismem svých zámořských poddaných, platila jejich věrnost stále draž a těžce udržovala celistvost říše. Nakonec, když viděla, že svoje dominia násilím neudrží, dala jim plnou svobodu a dovolila, aby se s ní rozešly — věděla dobře, že k tomu nedojde. Tím ovšem zasadila všem separatistickým snahám smrtelnou ránu. Byla to skutečně smrtelná rána? Spolupráce Velké Británie a dominií je ovšem vybudována především na hospodářském základě a na zásadách společného prospěchu. Opírá se však zároveň i o nedefinovatelné citové prvky, které by nebylo lze, kdyby zmizely, vyvážit ani preferencními cly, ani jinými hospodářskými výhodami. Britští poddaní v dominiích mají k Anglii, k staré vlasti, silné citové vztahy. Kanaďané, Australané, Jihoafričané, Novozélandané, ti všichni vyrůstají ze staré anglické půdy, živí se anglickou kulturou, věří ve světové poslání Anglie a vidí svoje těžiště, svůj mravní a citový střed nikoliv v zemi, v níž žijí, ale v Evropě, na anglických ostrovech. Anglie je jim zaslíbenou zemí, do které by se jednou, až si venku vydělají dost peněz, chtěli vrátit. Posílají svoje děti na staré anglické university, odebírají anglické noviny a sledují v nich londýnské společenské klepy stejně vášnivě jako domorodí Londýňané. Stará vlast ovšem tyto citové vztahy všemožně podporuje.

Základní poměr lidí z dominií ke králi je právě takový, jaký je k němu poměr Angličanů v Evropě: vidí v něm představitele anglického standardu. Tento poměr je však zesílen a romanticky podbarven skutečností, že král je podle Westminsterského statutu jediným poutem mezi nimi a zemí, z které kdysi přišli jejich otcové. Král, symbol koruny, spojuje dominia

s Velkou Británií, osoba krále drží pohromadě celou obrovskou říši. V dominiích je král symbolem jednoty, je symbolem příslušnosti k téže rase, k téže kultuře a konečně i — nezapomínejme na to — k téže víře a církvi.

Angličané znají tato citová pouta a snaží se je všemožně upevnit. Proto pozvali na londýnskou korunovací dominiální vojáky a dominiální politiky, proto z ní udělali podivuhodně velkolepé divadlo. Vědí, že se jim peníze, vynaložené na větší slávu anglického krále, vrátí i s úroky.

Veliký náčelník.

Pak jsou tu ovšem kolonie, obrovská území, ve kterých žijí hrstky anglických kolonistů, tisíce anglických vojáků a miliony domorodců. Říká se o anglické kolonizaci, že je nejlepší a nejlidštější. Je to patrně pravda: anglický koloniální úředník a anglický koloniální voják se nesmí dotknout domorodé ženy a nesmí zasahovat do vnitřních věcí domorodců. Oba základy jsou v podstatě zbytečné, protože Angličané, kteří o rasové teorii nejméně mluví, nejvíce tuto teorii uplatňují. Nestarají se ani o černošské ženy, ani o černošské zvyky, oškliví se jim jedno právě tak jako druhé.

V koloniích žije britská armáda. Žije tam ve stálé válce, obranné i útočné: musí potlačovat vzpoury a rovnat spory jednotlivých kmenů, musí obsazovat nová území, která jsou sice zanesena na anglických mapách, která však dosud nebyla zabrána. Anglická armáda tedy bojuje ve všech, nebo skoro ve všech dílech světa; bojuje za čest britské vlajky a za bezpečí britského obchodu, za zajištění dosavadního území, za dobytí území nových, za kulturu a za civilizaci, za nové letecké a námořní základny. Tato armáda, žijící daleko od vlasti, potřebuje myšlenku, za kterou by bojovala a potřebuje velitele. Touto myšlenkou je britský imperialismus, sláva říše, její bezpečnost a její jednota. Sjednotitelem říše je král.

V koloniích žijí miliony barevných. Někteří byli zcivilisováni, pracují na plantážích Evropanů a dostávají za svoji práci špatné dělnické mzdy. Někteří už dokonce pronikli do obchodního světa a tvoří jakési pojítka mezi bílými vývozci na pobřeží a černými výrobci ve vnitrozemí a jsou pravou metlou domorodců, které nestydatě okrádají. Někteří — a je jich mnoho a mnoho milionů — žijí na samém kraji civilizace a někteří o civilizaci ještě vůbec nevědí. Jejich obchod s anglickými kolonisty je výměnný a v obrovských okresech je na příklad uznávaným platidlem jablonecké sklo. (V některých jihoafrických oblastech se v poslední době stále více užívá jako měnové jednotky Baťových bot.) Divoké africké kmeny znají ostatní svět jen z vyprávění kupců, kteří k nim dvakrát za rok přijedou, a z kázání misionářů, kterým nevěří, protože jejich příchod byl příliš často předehrou k příchodu vojáků. Mají svoje tradice, svoje božstvo, svoje zvyky a svoje představy o společenském životě. Jednotlivé kmeny se spojují ve vyšší jednotky, nad náčelníky kmenů stojí černošský král. Černoští králové, kterých je v Africe několik, nežijí v nejlepší shodě: jeden s druhým soupeří, jeden druhému závidí, na území nárazníkových států se svádějí krvavé boje, které pak musí urovnávat koloniální armáda. Soupeřství černošských králů způsobilo už Anglii mnoho starostí a poučilo ji, že divoké kmeny potřebují jednu společnou autoritu, která by

stála vysoko nad nimi, rovnala jejich spory a dovolila, aby jí všichni ti primitivní lidé, žijící v pralesích, uctívali a aby se jí klaněli. Takovou autoritou je ovšem jen, kdo stojí v čele říše: anglický král. Četli jsme v těchto dnech, jak jedno z afrických korunovačních poselstev uvidělo ve výkladní skříní Selfridgeova obchodního domu veliký králův portret: černoši poklekli na chodník a dotýkali se čelem skla, které je dělilo od obrazu. A při tom provolávali ve své řeči slávu Velkému náčelníkovi.

Anglický král je Velký náčelník. Některým kmenům je Velkým kouzelníkem, u některých je prostě bohem. Anglická koloniální politika dovedla znamenitě využít záře, která obestírá trůn: za zlatý, přesněji řečeno pozlacený řetěz s královým medailonem, jakým bývají odměňováni domorodí náčelníci za věrnost, dostane britský obchod nejlepší zboží, a britský místní úřad ví, že odměněný bude navždycky slepě poslouchat. Králův obraz v černošských chatrčích je v okruhu padesáti kilometrů bezpečnější zárukou pořádku než vojenská posádka. Králova modla na černošských oltářích je znamenitým pojítkem mezi říší a koloniemi: v době, kdy se minulou středu v Londýně rozezvučely zvony Westminsterského opatství, oznamovaly tam-tamý mužům z afrických lesů a pouští, že mají nového Velkého náčelníka.

Král malých lidí.

Anglický král je takový, jakým jej chtějí mít jeho poddaní. Míjíme tím ty z jeho poddaných, kteří nemají ani vysoký úřad, ani šlechtický titul, kteří však mají pravý anglický smysl pro tradici a pravý anglický poměr k věcem. Král je ovšem obklopen šlechtou, je velmi aristokratický a stojí vysoko nad ostatními. Ale anglická aristokracie je přímým výtvozem lidové vůle, je jakousi květinou, kterou si pracující pěstují na svých záhonech a osvěžují si jí oči, unavené pozorováním střízlivého světa. Anglický lid srazil pářím jejich korunky, když si je chtěli nasazovat ve westminsterské sněmovně. Vyžaduje však, aby tyto korunky nosili ve Westminsterském opatství a šlechta, která v Anglii pochopila svou roli stejně dokonale jako král, ráda mu vyhovuje. Žádný z těch lordů, vévodů, soudců a úředníků, shromážděných ve Westminsterském opatství, neoblékal se do svého purpurového pláště pro svoji vlastní radost nebo pro radost ostatních příslušníků šlechty; oblékali se do svých starých šatů pro radost těch tří vybraných Angličanů, kteří zastupovali v opatství ostatní anglický lid. Pochybujeme, že by královi působilo zvláštní potěšení projíždět se po Londýně v nepohodlném zlatém kočáře — působí to však nesmírné potěšení všem těm malým lidem, kteří se tlačí ve špalírech, kteří čekají třeba čtyřiaadvacet hodin na chodníku, jen aby dostali dobré místo. Dívají se na zlatý kočár, je to jejich zlatý kočár, v němž jede jejich král po jejich ulicích. Rádi mu povolí peníze na civilní listu, rádi mu vzdají všechny možné pocty, rádi zaplatí celé drahé korunovační divadlo. Chtějí po něm jen jedno: aby dobře zahrál svou roli.

Jiří VI. bude nepochybně dobrým králem malých lidí. Bude pečovat o zachování společenské a politické kontinuity, bude poslušen svých ministerských

předsedů, bude pečovat, jako hlava církve, o mravnost, bude dobrým otcem rodiny, bude velitelem armády a velkým náčelníkem černochoů. Bude-li zapotřebí, sestoupí se svých výšin a bude prostředkovat a usmířovat; nebude-li toho zapotřebí, spokojí se po celý zbytek svého života rolí symbolu. Viděli jsme ho, když mu kladl starý arcibiskup z Canterbury na hlavu těžkou, drahokamy zdobenou korunu a když pak jel městem ve zlatém barokním kočáře: vypadal jako pěkná, čistá a do krásných, pestrobarevných šatů oblečená figurka, kterou oživuje vůle imperia.

J. L. Hromádka:

Katolictví v boji

Nový „kulturní boj“ v Třetí říši.

Koncem dubna byl ukončen v Berlíně proces s kaplanem J. Rossaintem z Düsseldorfu a s několika jeho druhy. Rossaintovi bylo kladeno za vinu, že se v roce 1933 paktoval s komunistou Kaiserem a chtěl vybudovat z odporu proti nacionálně socialistickému režimu jednotnou frontu katolicko-komunistickou. Komunistovi Schwippertovi prý pomohl za hranice a podporoval ho i penězně. Rossaint hájil své styky s komunisty misijní snahou získat je pro křesťanství, ale prohlásil prý: „Jsem pyšný na to, že si jako katolický kněz rozumím s komunisty.“ Byl odsouzen na 11 let do káznice (státní návladní navrhol 15 let), jeho spolupracovník Steber, říšský vůdce katolických úderných skupin, na 5 let. Rossaintovi také přitěžovalo, že byl pacifistou.

Říšská vláda prý je odhodlána zahájit okázale řadu procesů s katolickými kněžími a řeholníky. Novinami proskočilo, že je uvězněno 1038 kněží.

Bavorská vláda zavřela počátkem dubna klášterní školu Anglických panen. Řeholnice prý nedovolovaly svým chovankám vstup do Svazu německých dívek. V bavorských diecésích bylo počátkem března propuštěno 48 řeholních sester, učitelek na školách a školkách; před velikonočními svátky mělo být propuštěno dalších 108 sester bez nároku na pensi. Od 20. dubna jsou v Norimberce pouze veřejné školy, vedené v duchu čistě nacionálně socialistickém. Konfesijské školy byly zavřeny, protože prý nemohly zajistit normální vyučovací práci. Učitelé a úředníci, kteří se hlásí ke konfesijské škole, jsou sesazováni nebo zapisováni do trestních kvalifikačních rejstříků. Členům „Hitlerovy mládeže“ je zakazováno ministrovat; mladí lidé však, kteří neprošli výchovou Hitlerovy mládeže, jsou připraveni pro budoucnost o čestné výhody a práva, ne-li vůbec o kariéru ve státních službách.

Zástupce Vůdcův, říšský ministr Hess, mluvil 18. dubna v Karlsruhe ostře na adresu katolických občanů. Nedáme si rušit, volal, vybudovanou jednotu národní. To ať si uvědomí všichni, kdož doufali, že mohou zneužít náboženskosti německého lidu! Hess ztotožnil katolickou církev a kněze s politickým katolicismem a jeho stranami: jsou to prý nejzavilejší odpůrci nacionálního socialismu. Téže neděle byl čten ve všech berlínských kostelích pastýřský list biskupa Preysinga, že sbírky na katolický dobročinný podnik „Caritas caritatis“ byly zakázány

a že se proto budou konat pouze v kostelích. Hitlerovské noviny pokládají katolíky, židy a svobodné zednáře za největší nebezpečí Třetí říše.

Podle holandského listu „De Maasbode“ bylo v Es-senu zatčeno 7 děvčat, která rozdávala papežskou encykliku „S palčivou starostí“. Ale dav lidu tak dlouho naléhal a hrozil, až je Gestapo propustila. Papežská encyklika způsobila vůbec dnešnímu německému režimu mnoho nepříjemností a starostí. Je to přece obžaloba nacionálně socialistické ideologie i praxe před celým světem z úst, která obezřetně váží každé slovo nežli je pronesou. Odhodlal-li se papež Pius XI. k otevřenému útoku na myšlenkovou, mravní a výchovnou soustavu Třetí říše, která je v tak srdečných stycích s fašistickou Itálií, je to důkaz, jak dusný a svízelný je vztah mezi německými katolíky a státním režimem. Ministr Hess se sice nezmiňoval ve své řeči přímo o papežské encyklice, ale mluvil o „pamfletech proti nacionálnímu socialismu“. Což ovšem ještě průzračněji prokazuje nevrlost vládních kruhů nad zásahem papežovým.

Boj dvou křížů.

Spor katolické církve s Hitlerovou říší je symptomem těžkého zápasu dnešní Evropy a její duchovně civilizační tradice s náporom temných, kolektivně pudových vášní sociálních a národních, které zmítají poválečným světem. Dosud jsme se nevzpamatovali z válečných otřesů. Evropané byli válečnou revolucí zasaženi až u kořenů svého mravního přesvědčení a své vzdělanosti. Zapochybovali o závaznosti a platnosti všech duchovních norem, které utvářely jejich lidské vztahy a kterými se řídila společnost, i když je d n o t l i v c i proti nim revoltovali po celé 19. století. Tam, kde se k obecné krizi duchovní přidala rozčilenost, zatrplost a zjitřenost poraženého národa, nebylo možno se ubránit těžkému rozvratu společenského a státního života. Křeče německého lidu od konce války rozrušovaly pořádek vnitřní i vnější, až vítězná mystika národně rasová se pokusila — na čas se zdarem — s brutálním násilím vtěsnat rozleptaný život do nového pořádku a naplnit duši národa svým obsahem.

Vítězná reakce Hitlerova zlikvidovala hned v prvních měsících politické strany katolické. Nenávist Lomeného kříže se proti nim obrátila skoro stejně, jako proti socialistům. I katoličtí politikové byli počítáni mezi „listopadové zločince“. Mezi oběťmi fémových vražd byl přece již r. 1921 Matthias Erzberger, katolický politik, ministr a publicista.

Ale v prvních měsících Hitlerova režimu se zdálo, že se najde jakýs takýs modus vivendi mezi německými katolíky a vládnoucí stranou. 20. července 1933 byl uzavřen konkordát mezi Vatikánem a Třetí říší. Ještě 9. listopadu téhož roku dokazoval Franzen von Papen veřejnou řečí v Kolíně n. R., že ideologie nacionálně socialistická shoduje se s katolictvím mnohem více než liberalismus: církve stála v 19. století v neúprosném boji s liberalismem a proto by měla vítat vítěze nad ním. Hitlerův program klade prý nad jednotlivce organickou jednotu národní, vázanost, autoritu a stavovský řád nad anarchii individuální svobody; nový režim prý ochrání rodinu a manžel-

ství proti pohlavní svévůli; výchovu mládeže prý postaví na uvědoměle konfesijní základ; konfesijní škola se stane páteří veškeré výchovy a biskupové se přihlásí slavnostně ke spolupráci s novou říší.

Podivuhodné budovatelské dílo Vůdcevo, volal von Papen, nesmí být mařeno kulturním bojem. „Kulturkampf“ v údobí Bismarckově je prý právě dokladem liberálních omylů, kterým podléhal i tento veliký státník. Bismarckův boj proti katolické církvi poškodil prý samu vnitřní stavbu německé říše a byl příčinou jejího nebezpečného stranického roztržštění. Říše Hitlerova je pokrokem proti říši Bismarckově, vyhne se liberálním bludům a stane se nezdolnou hrází proti poválečnému démonickému Německu, jehož náboženstvím prý byla bezbožnost, jehož mravností byla nemravnost a jemuž rodina byla pouhým buržoasním předsudkem. Proto vyzýval von Papen katolíky, aby 12. listopadu 1933 (při hlasování o zahraniční politice Hitlerově a o vystoupení Německa ze Společnosti národů) pomohli smýt hanbu 9. listopadu 1918 a stali se pilířem Třetí říše.

Franz von Papen, kterého — jak sám pravil — „Prozřetelnost určila k tomu, aby 30. ledna podstatně pomáhal ke zrození vlády národního povstání“, mohl být vnitřně přesvědčen, že se dá dosáhnout smíru mezi katolíky a Hitlerovým Německem. Hitler přece žádal od politického vůdce, aby pokládal náboženské nauky a instituce svého národa za nedotknutelné — jinak prý by měl přestat být politikem a stát se reformátorem („Mein Kampf“). Velkoněmecké hnutí chybovalo, psal Hitler, svým bojem proti katolické církvi a znemožnilo se proto v kruzích drobného lidu a středních vrstev. Hitler našel pro katolickou církev i slova uznání: její předností je prý, že se kněží rekrutují z nejnižších kruhů lidových a že pro církev zužitkují energii a činorodost, která věčně bude žít právě v širokých masách národních. Snad si Vůdce ani nepřál konfliktu s katolíky a věřil v možnost úzké spolupráce s nimi.

Ale hnutí Lomeného kříže, více pudové než myšlenkové, uvolnilo vzpouru proti katolické (a vůbec křesťanské) tradici, otrásl stavbou křesťanské kultury a prohlásilo, že chce být nástrojem, aby německá duše, očištěná ode všeho rasově cizího, se vrátila k ryzím zdrojům nepokažené pragermánské zbožnosti: její bůh je v krvi a v hlubinách čisté rasy; její mravní zákon a právní řád vyrůstá z nezbadatelných a rozumově nevystižitelných národních instinktů. Všechno, co bylo naneseno zvenčí na duchovní a právně politický život německého národa, musí být vymýceno, a celá kultura probuzeného německví bude zasazena do prsti osobitě národní a bude chránit přírodní svébytnost germánskou ode všeho obecně lidského a racionálně nadnárodního. Jen co je pudově živelné, co má životní sílu, jen co je rasově čisté, má v sobě pravdu, jen co slouží národnímu rozpětí a mocenské údernosti, je mravně oprávněno. Jen když národní pospolitost žije sama ze sebe, ze svých vrozených vlastností, ze své krve a pudovosti, zachrání si zdraví a vytvoří takovou kulturu a takové právní řády, jakých duše národa potřebuje. Třetí říše musí zúčtovat s nebezpečným bludem, že velikost národní vzdělanosti závisí na tom, zda se podřídí o b e c n ě platným ide-

álúm lidskosti a pravdy, práva a svobody. Naopak, národní společenství musí se sěbe setřást všechny umělé, t. j. všelidské útvary náboženské nebo právní, mravní nebo politické. Nikoli Plato a Aristoteles, nikoli proroci a evangelium, nikoli nadnárodní církevní společenosti, nikoli římské právní normy, nikoli ideály bratrství a míru, humanity a demokracie, nýbrž stará pragermánská přírodní mystika, starý germánský právní cit, svébytnost germánské rasy musí se stát usměrňující silou probuzeného národa. Proto do pantheonu německého národa nepatří myslitelé a hlasatelé všelidských ideálů, ani vyznavači biblického Boha, nýbrž ti, kdož hájili neporušeného germánství před mravními i náboženskými, právními nebo filosofickými ideály evropské civilisace: Herrmann a Widerkind, a všichni ti, kdož v éře křesťanské se pokoušeli o proražení evropského krunýře a o uvolnění nezkažených, ještě nezmrzačených instinktů a mystických podzemních proudů germánské rasy: Meister Eckhart, Jakob Böhme, Richard Wagner, Friedrich Nietzsche a ovšem Adolf Hitler.

Jaká groteska! Hnutí, které vidělo hlavní svůj úkol v zápase s rozleptávajícím liberalismem, s nenárodním individualismem a s židovským mravním cynismem, ve skutečnosti uvolnilo všechny typické proudy naturální pudovosti, náboženského popíračství a revolty proti nehlubším ideálům evropské vzdělanosti. Jen si přečtete Rosenbergovy polemiky a jeho žurnalistické falangy proti katolíkům a věřícím křesťanům — je to starý protiklerikální bombast, jen zesílený a zhrublý politickou rozčileností a nacionální vášní. Ať si Hitler a von Papen představovali spolupráci nového režimu s katolíky jakkoli nadějně, ke sporům a bojům muselo dojít, neboť ideologie hitlevského hnutí je odbojem proti všem základním ideám, které katolictví vnášelo do evropských dějin.

Papež hájí lidských práv a svobod.

Encyklika Pia XI. „S palčivou bolestí“ ze 14. března 1937 formulovala námitky katolické církve proti zásadám národně socialistického Německa. Hned na počátku obviňuje dnešní německý režim z nevěrnosti k smlouvám: „Překrucování smluv, obcházení smluv, olupování smluv o vnitřní obsah a konečně více nebo méně veřejné porušování smluv se stalo nepsaným zákonem jednání.“ Proti pantheistické mlhavosti a starogermánské víře v ponurý neosobní osud ukazuje papež, co znamená víra v osobního, nadlidského, všemohoucího Boha, jehož zákon zavazuje stejně vládnoucí i ovládané, vysoké i nízké. Slovo Boží obepíná všechno lidstvo a ukazuje zvrácenost pokusu, vtěsnat Boha do hranic jediného národa, jedné rasy a krve. Křesťanství se svými obecně platnými požadavky a závazky zaručuje vyšší jednotu lidskou, evangelium spojuje pokoru s opravdovým hrdinstvím a učí, že „člověk jakožto osobnost má Bohem daná práva, jichž společnost nesmí popírat, rušiti a zkracovati“. Všechen národní a politický život podléhá normám přirozeného práva, které bylo zapsáno Bohem do lidského srdce a které váže stejně všechny rasy, národy a státy. Odlučovat zákonodárství od mravních a právních zásad, olupovat jedince o jeho lidskou své-

právnost a rodiče o původní právo určovat výchovu dětí, znamená viklat nosnými pilíři celé společnosti a ohrožovat mír.

„Když stát zakládá svou státní mládež, která má být závaznou organizací pro všechny, pak jest — nehledě k právům církevních sdružení — samozřejmým a nezczitelným právem mladíků a jejich před Bohem za ně odpovědných rodičů, aby z těchto povinných organizací byly vyloučeny všechny projevy ducha nepřátelského křesťanství a Církvi, které ještě před nedávnem, ba zrovna ještě i nyní nutí rodiče do mučivých bojů svědomí, protože nemohou dávat státu, co se ve jménu státu žádá, a současně neolupovati Boha o to, což jest Božího.“

„Kdo zpívá píseň věrnosti k pozemské vlasti, nesmí se věrolomně státi přeběhlíkem a zrádcem na svém Bohu, na své Církvi, na své věčné vlasti. Mluví se k Vám mnoho o hrdinské velikosti — ve vědomé a nepravdivé protivě k pokoře a trpělivosti evangelia. Proč se Vám zamlčuje, že jest i hrdinství v mravním boji?“

„S netečností, která hraničí až s lhostejností, olupuje se den Páně o svou posvátnost a sebranost, jaké jsou ve shodě s nejlepší německou tradicí.“

Papež v této při katolické církve s Třetí říší je obhájcem Evropy a jejího poslání. Klade proti pantheistickému patriotismu víru v osobního Boha, zákonodárce světa; hájí uzavřených smluv a světového společenství proti národní svévoli a rasové mystice; žádá, aby pozitivní právo se podrobovalo obecným normám mravním a právním; chrání svéprávnost jednotlivcovu proti moci kolektiva a svobodné právo rodičů na výchovu dětí; zamítá náboženské náhražky, kterými má být s lehkomyšlným diletantismem zatlačena víra v evangelium Kristovo, a upozorňuje, že žádná společnost na dlouho nevystačí bez hluboké, duchovní, mocensky nevynutitelné opravdovosti — tím vším vyslovuje papež na adresu Třetí říše jen to, co všichni zastáváme proti útokům rasového mythu a nacionální výlučnosti, brutálního kolektivismu a víry v nadřazenost moci nad humanitou. Vyznavačtí protestanti ve svých nejlepších představitelích souhlasí s encyklikou, i když odmítají autoritu papežovu v církvi a papežské nároky.

Německé katolictví nevede první boj s německým státem. Představitelé německého katolictví od dob osvěcenských přes romantiku až do dneška připravili katolického vzdělance i prostého věřícího k odporu proti každému státnímu zásahu do života náboženského a církevního. Vyrůstali z německé půdy, a přece spojovali německé katolíky se světovým katolickým ovzduším náboženským, církevním i vědeckým. Zatím co němečtí protestanti byli v počátcích Třetí říše z velké části bohoslovecky, církevně i nábožensky zmateni a začali organisovat odpor proti totalitnímu státu teprve po několika měsících od nástupu Hitlerova, katolíci byli sice oslabeni politicky, ale na svou svatyni a na svéprávnost církve si nedali sáhnout.

O novou Evropu.

Německý církevní boj není zatím ještě dobojován a snad teprve nejtěžší okamžiky přicházejí. Soustavné, organisované a houževnaté úsilí Hitlerovy strany o monopol výchovy a vyučování je nebezpečné. Propaganda rasového mythu a starogermánského pohanství je neomalená. Nelze podceňovat mocenské síly Lomeného kříže v zápase o lidskou duši. Ale od-

por katolických občanů a rostoucí vyhraněnost aspoň náboženské elity protestantské v Německu patří k nejnadějnějším zjevům v boji nešťastné Evropy proti démonům násilí, rozkladu, duchovního otroctví a kulturní anarchie.

Ve světle dnešního církevního zápasu v Třetí říši začínáme se na leccos dívat jinak než dosud. Slavný boj kardinála Faulhabera, vyznavačských protestantů, katolického i evangelického věřícího lidu za Starý zákon je vskutku zápasem o mravní výraznost, duchovní dynamiku a kulturní jas evropského lidstva. Abraham se svou vírou v Hospodina, Boha pravdy a spravedlnosti, vyvedení lidu izraelského z Egypta a desatero Božích přikázání s hory Sinai mají pro nás — civilisačně — tutéž důležitost, jako bitva u Marathonu, Sokrates, Plato a Sofokles nebo porážka Hanibala.

I doléhá na nás vážná otázka, co uděláme, aby dnešní člověk (Čech jako Němec) porozuměl historii a náboženskému odkazu Starého zákona, proroků a zákonů? Dnes také nově chápeme, co znamenalo jasné vyznání víry starokřesťanské církve, která v podstatě musila zápasit se stejným náboženským cocktailem, se stejným mdlým, polopanteistickým, polomnohobožským mythem, jako dnešní křesťané v Německu. Dnes nově rozumíme slavné tradici evropské, podle které lidstvo bylo organisováno nejen státně a národně, nýbrž i církevně. Každý pokus o zestátnění nebo znárodnění církve je hřeb do rakve duchovní svobody a světové humanity.

Dnešní lidstvo má před sebou obraz, jakého už dávno nevidělo: katolictví (aspoň v Německu) na straně civilisace a evropského znovuzrození proti hrubé reakci duchovní i politické. Oč výše stojí katolická svatyně než oltáře starogermánských bůžků krve a půdy! Oč vyšší hodnotu má duchovní světoobčanství katolické než národní církve, kterou chtějí nacionálně socialističtí ideologové budovat na základech rozvratu světového názoru a podle norem arijského paragrafu! Co znamená duchovně jasná a mravně odpovědná víra v evangelium proti omamnému kultu „života“, moci a válečného hrdinství!

Ovšem, záleží na tom, zda dnešní katolictví porozumí plně svému dnešnímu poslání a zda se spolehne všude více na své duchovní síly, než na amulety a lákavé nabídky černých generálů, latifundistů, nebo na rady postrašených prelátů. Nedávno psala „Neue Freie Presse“, že za vlády Lidové fronty ve Francii od léta 1936 nedošlo ke kulturnímu boji proti katolické církvi. Je to prý prvý případ v dějinách Třetí republiky, že politická a státní moc v r u k o u r a d i k á l n í c h k r u h ů p o k r o k o v ý c h a s o c i a l i s t i c k ý c h se nevybízela v útocích proticírkevních. O to prý má hlavní zásluhu kardinál Verdier, muž jemného porozumění pro duchovní a sociální potřeby drobného, chudého lidu. Ale snad se dnes cítí i na krajní levici, že nevěra a náboženská negace nestačí na budování sociálně a politicky nové společnosti, odolné proti náporu temné, násilné reakce. Žijeme v dobách skutečného přerodu. Pod zorným úhlem světových událostí budeme revidovat mnoho svých starých předsudků a bludů.

Rudolf Kepka:

Minulost nebo budoucnost?

(Podunajský spolek u Palackého a v dnešku.)

„Kdyby Rakouska nebylo...“ a
„Byli jsme před Rakouskem...“

Současné úsilí o vytvoření politického a hospodářského společenství malých a středních států, seskupených v nové, poválečné Evropě na sever a na jih od Dunaje a na Balkáně, se může dovolávat tohoto pomalu už sto let starého tvrzení:

„Na jihovýchodní straně Evropy, podél hranic říše Ruské přebývají národové mnozí, původem, jazykem, dějinami a mravem znamenitě rozdílní — Slované, Valaši, Maďari a Němci, o Řecích, Turcích a Škipetářích ani nemluvíme — z nichžto žádný sám o sobě není dosti mocen, aby přemocnému sousedu svému na východě odporovati mohl po vše budoucí časy; mohou jen tehdy, když je svazek ouzký a pevný bude spojovati všechny v jedno. Pravá životní žíla tohoto potřebného svazku národů je Dunaj.“

Tak psal František Palacký 11. dubna bouřlivého a kvasičího roku 1848 ve své, toho času slovně odpovědi do Frankfurtu, odmítaje pozvání k spolupráci. Byl do té míry proniknut přesvědčením o nezbytnosti „ouzkého a pevného svazku“ národů na dunajském toku i obavami před nebezpečím, hrozícím jim nejen z universální monarchie ruské, ale i ze zamýšleného všeneckeckého frankfurtského sjednocení, že se nerozpákoval hned odpovědět, v čem onen „potřebný svazek národů“ na Dunaji shledává: v jednotném státu rakouském a jeho celistvosti. Uzavírá svou odpověď do Frankfurtu přímo:

„Zajisté, kdyby státu Rakouského nebylo již od dávna, musili bychom v interessu Evropy, ba humanity samé přičinili se co nejdříve, aby se utvořil.“

Odmítaje frankfurtské snažení, v němž poznává, že „chce a bude směřovati k tomu, aby navždy zemdlilo, ba nemožným učinilo Rakousko co říši samostatnou,“ píše:

„Zachování, celost i upevnění Rakouska jest a býti musí věcí velikou a důležitou netoliko národu mého, ale celé Evropy, ano lidskosti a vzdělanosti samé.“

Jakou čestnou a velikou úlohu před dějinami a v životě národů a lidství Palacký ukládal Rakousku jako spolku rovnoprávných národů! Úlohu, kterou Rakousko nikdy nehrálo.

Palacký zaklíná Rakousko, aby se stalo svazkem rovnoprávných národů „pro spásu Evropy“. „Každé okamžení,“ píše, „jest drahé, když se s tím, pro bůh, již ani hodinu déle neváhá.“ S trpkostí později doznává, že doufání v takové Rakousko je pro vždy marné. „Koncům toho,“ praví v poslední kapitole své politické úvahy „Idea státu Rakouského“ (kapitola otištěna byla v „Národu“ roku 1865), „my Slované hleděti budeme s upřímnou bolestí vstříc, ale bez bázně. Byli jsme před Rakouskem, budeme i po něm.“

Je možno uvést také Riegrový projev, aby zřejměji vyniklo, jak tu bylo silné vědomí, že spolek podunajských národů nebyl míněn jen jako srazení řad proti Rusku na východě, ale i proti Německu. Na českém sněmu Rieger r. 1865 prohlašuje:

„Světohistorický úkol Rakouska je spojovat všechny ty menší národy osídlené okolo Karpat a údolí dunajského v jeden celek, aby proti agresi kolosů sousedních uhájili svou bytost, svou individualitu a společným snažením každý podle své individuality mohli se nésti k vznešenějšímu úkolům člověčenstva. Nemá-li však takového světohistorického úkolu, pak se rozpadne i kromě všech snažení našich.“

A rovněž v českém sněmu r. 1867, vzdálen stále ještě jako Palacký pomyšlení na možnost obnovy státu českého, opakuje:

„Mezi kolossem Ruským a kolossem Německým je tu na mapě evropské několik zemí a národů menších, kteří sami

o sobě existovati nemohou a kteří, kdyby sami o sobě zůstaveni byli, přitažlivosti větších těles sousedních samostatnosti své snadno by zbaveni býti mohli. Světodějný úkol Rakouska je spojití tyto malé národy v jeden celek, aby ve spolek se hájili a bránili proti sousedům, aby se podporovali ve vývinu svém vespolek, aby práv svých vzájemně uznávali a jich poctivě šetřili. Nemá-li Rakousko tohoto světodějného úkolu, pak vůbec nemá žádného, pak nemá, proč by bylo na světě.“

Palacký v dopise k frankfurtským, vycházejí z národních jednotek, spokojuje se spolkem národů v jednom státě, a pomíjí státní právo a všechny politicko-historické individuality. „Živým dějinám je třeba dáti přednost před pergamenovými,“ říká v době revolučního varu a shluku novotářství v lednu 1849. A dokládá to později slovy: „O mně jakožto historikovi mnozí lidé ani dovtipiti se neuměli, kterak já mohl v takové míře zapřítí historické zásady.“ Stál tu Palacký historik v rozporu s politickým myslitelem Palackým?

Palackého pojetí státu Rakouského jako spojení národnostních jednotek v jeden stát k ochraně svobodného jejich vývoje vyplývá patrně z toho, že to byla na konkrétní nabídku současnosti konkrétní odpověď vyvozená z daných, současných poměrů. Svou teorii předkládal současnosti k okamžitému provedení a za daného stavu. Opakujeme tu jeho, již uvedené naléhání, že „každé okamžení jesti drahé“ a „když se s tím ani hodinu déle neváhá“. Národní jednotky tu byly, ty tedy byly realitami jeho počtu. Politické individuality, státy, které tu byly před Rakouskem, náležely minulosti. Ani Palacký, ani kdo jiný nemohl tušiti jejich vzkříšení.

Palacký svou ideu neodvolal.

Bylo domnění Palackého o nutnosti nebo aspoň výhodnosti svazku podunajských národů skutečně a zcela jeho „těžkým a osudným omylem“? Škrtil sám celou ideu spolku národů na Dunaji silnou čarou svého pozdějšího výroku: „Byli jsme před Rakouskem, budeme i po něm“? V přepracovaném „Radhošti“ r. 1870 píše o své víře, že vnitřní ustrojení Rakouska lze přetvořit ve svazek rovnoprávných národů, toto:

„Musím vyznati upřímně, že již při prvním vystoupení svém na dráhu politickou r. 1848 upadl jsem byl v omyl těžký a osudný. V zápalu náhle nabyté svobody choval jsem byl do budoucnosti vůbec důvěru hojnější, než se slušelo; nepamatoval ani neuvažoval jsem, že lidé i ve krisech velkých dají se voditi více popudy a vášněmi, nežli rozumem a pravdou, a protož i k žádoucímu rozřešení nastalých tehdejších sporů mezinárodních že nepostačí pouhé objevení aneb důkaz pravdy a spravedlnosti. Osudové lidští neberou se vždy cestou přímou k cíli svému, nýbrž i oklikami často krvavými: ale konečně přece neminou se ho, ne-li dnes, aspoň zítra; jen setrvejme a držíme se.“

Palacký po trudných zkušenostech s habsburským Rakouskem velmi patrně odděluje Rakousko od své ideje spolku národů na Dunaji. V Rakousku není ani vůle, ani schopnosti uskutečnit tuto jeho ideu. Škrta ze své koncepce Rakousko; idea sama, úzký, potřebný svazek rovnoprávných národů na Dunaji a důvody k němu zůstávají i bez Rakouska, po Rakousku, v platnosti. Nikoliv sama idea podunajského spolku, ale Rakousko je oním Palackého „omylem těžkým a osudným“. Palacký nevidí svůj „těžký a osudný omyl“ v úsilí o spolek rovnoprávných národů na Dunaji. V tomto úsilí byl rozum a pravda. Idea sama o sobě — škrtně-li se z ní omyl Rakouska — platí: jen setrvejme, držíme se!

Palackého omylem bylo to, že spolek rovnoprávných národů na Dunaji chtěl uskutečnit v jednom státě vůbec a v Rakousku zvlášť. Říká to sám v „Radhošti“:

„Má hlavní chyba byla, řeknu to bez obalu, důvěra v rozumnost a pravotnost národu německého. Pověstné někdy slovo mé: „Kdyby Rakouska nebylo, musili bychom přičiniti se

o utvoření jeho,“ pronešeno bylo za předpokládáním ba za nepochybnou důvěrou, že ve spolku tom osvobozených národů, napotom panovati má i bude spravedlnost. O událostech, které dávno vytrhly mne bolestně z klamu mého, nechci se zde šířiti. Já bohužel nyní i sám pouštím naději o trvalém zachování říše rakouské.“

Přímo na výtky, že „div nepuká v žluči sám nad sebou, že se mu kdy uzdalo pronésti ona slova“, odpovídá Palacký (v „Idei státu Rakouského“):

„Ubezpečiti mohu, že jakživ ani na okamžení nezapřel jsem pravdy těch slov a tudíž jako vždy, tak i dnes ještě k nim se hlásím a hlásiti budu bohda do skonání svého. Přejí si až podnes, aby Rakousko spořádáno bylo ve vnitřním svém ústrojí.“

To tedy Palacký do posledka drží, nezapírá a neodvolává: bude prospěchem podunajských národů, Evropy, lidství a civilisace, vstoupí-li tyto národy v úzký a pevný svazek na základě naprosté rovnoprávnosti a spravedlivosti. K ochraně svého svobodného vývoje a k vzájemné pomoci. K společné záštitě proti „nevysslovitelnému zlu a neštěstí bez míry a hranic“ na východě: universální monarchii ruské, i proti „samovraždě, která nemá nižádného morálního a politického smyslu“: vplynutím do západního všenněmectví.

I bez Rakouska zůstává „vnitřním od přírody a historie daným“ příkazem, aby tu byl k ochraně svobodného vývoje národů podunajských a k zamezení tlaku na ně od východu i západu, politický útvar, spolek národů podunajských, který by plnil to, co Palacký vkládal v Rakousko a co od něho marně čekal.

Palackého idea spolku národů na Dunaji zůstává stále v platnosti. Její stálost je dána přirozeností těchto národů a jejich zemí, jejich přirozeným postavením v Evropě, životním a zájmovým jejich spětím v témže geopolitickém okruhu. I po Rakousku. A tím snáz a spíš, když na místo rakouských národů nastoupily méně roztržštěné, svobodné, suverénní a s dostatek silné státy i daleko za okruh bývalého Rakouska sahající. A i když tvář universální říše ruské a frankfurtského všenněmectví se změnila, ale neztratila.

Otevřená otázka: Co po konci Rakouska?

Palacký, mluvě o podunajském společenství, má na mysli dané, současné skutečnosti. Předkládá svou ideu jako návrh na okamžitě řešení. Proto mluví jen o spolku národů, nikoliv o spolku států. Nebral také v úvahu počet do budoucnosti. Vysvětluje v „Idei státu Rakouského“:

„Jak tehdejší věci stály, zdál se mi způsob ten poměrně s menšími nesnázeami spojen býti a také příměji vésti k uspokojení reálných potřeb národních, než kterýkoliv jiný.“

Ač Palacký ani jeho současníci možnosti zániku a rozpadu Rakouska nezastírají, přece konkrétně se nevyslovují o možnostech obnovení českého státu. Následky zániku Rakouska a obrazy toho, co tu bude na jeho místě, třeba se snad domýšlely, přece se nevyslovovaly.

Palacký ukončuje svoji „Ideu státu Rakouského“ větou: „A ostatní buďž poručeno Pánu Bohu“. Rieger ještě roku 1866 na českém sněmu říká: „Na tom trvám doposud, ba dokládám, že nebudou-li naši Slované jednou rozhodně Rakouska více chtítí, že ho ani sám Pán Bůh nezachová.“ Ale neshledáváme v té době jasného vyjádření o obnovení českého státu bez Rakouska nebo dokonce proti němu. Pomyslení na samostatný český stát, byť v českých srdcích a myslích bylo a dralo se k veřejnému projevení, bylo patrně ještě příliš smělým a vzdáleným, aby mohlo být odpovědně vysloveno.

Ale co s rakouskými Němci?

V Palackého etnografickém pojetí ideje státu rakouského a v důvodech, které pro tento potřebný svazek ná-

rodů na Dunaji snesl, zůstává otevřena otázka, co s rakouskými Němci. Je tím důraznější, že se ozývá v odpovědi na frankfurtské volání po všeneckeé jednotě. Zda právě toto etnografické pojetí spíš přímo neotvíralo rakouským Němcům dokořán dveře do frankfurtského všeneckství?

Ovšem že Palacký rakouské Němce ze svazku národů v jednom, rakouském státě nevyklučoval. Jmenuje je výslovně mezi čtyřmi hlavními národy — Slované, Rumuni, Maďaři a Němci — které na Dunaji „svazek ouzky a pevný spojovatí má v jedno“. A ovšem že tu myslel jen na Němce rakouské, na ty na jihovýchodní straně Evropy. Zřejmě v nich shledával tolik teritoriální, historické, kulturní, přirozené a životní odlišnosti od Němců mimorakouských a tolik národní svébytnosti, že je mohl vpočítati mezi ty národy na Dunaji, „z nichžto každý sám o sobě není dosti mocen, aby sousedu svému přemocně odporovati mohl s prospěchem po vše budoucí časy“.

I při jazykové sounáležitosti Němců rakouských a Němců říšských nalézáme u Rakušanů tak vysoce a všestranně vyvinutý a vyhraněný patriotismus a národní osobitost, že je možno v jistém smyslu se přiklonit k tvrzení, že Rakušané jsou zvláštním, svým a od říšských Němců odlišným národem: národem rakouským.

Odmítané obavy před slovanskou převahou.

Palacký nepřipouštěl myšlenku dunajského spolku národů bez rakouských Němců a bez rakouské dynastie. Nicméně však otázka setrvání rakouských Němců v národnostním státě rakouském, chtě nechtě dospívala i k myšlence podunajského státu třeba i bez rakouských Němců a bez Maďarů. Tuto myšlenku vyvolávalo především samo úsilí rakouských Němců včlenit se i za cenu konce Rakouska a dynastie do frankfurtského všeneckeého spolku. Těmto myšlenkám dává výraz rakouský delegát ve Frankfurtu, solnohradský Schilling: „Němci ve státě převahou slovanském zůstati nemohou.“ Rieger ke zprávě o tom v Národním výboru poznamenává: „Tak nemluvil jen Schilling, ale i Wächter a Kuranda.“ Souboj mezi všeneckeým Frankfurtem a pražským slovanským sjezdem je veden v těchto směrnicích: Frankfurt je pro konec svrchovanosti Rakouska, pro jeho rozbití a pro přivedení jeho německých národů do jednoty frankfurtského všeneckství „třeba ostřím meče“. Rieger předčítá tyto hrozby v Národním výboru a Prokop Chocholoušek o nich v současné vzrušené proklamaci „Bděte! Bděte!“ říká: „Německý sněm ve Frankfurtě uzavřel nás Čechy donutiti ke spolku s nimi třeba i ostřím meče“. Pražský slovanský sjezd vyslovuje se pro zachování celistvosti říše Rakouské a pro nedotknutelnost její svrchovanosti.

Je pravda, že i na slovanském sjezdě vyskytla se myšlenka, aby odporu rakouských Němců byl dán volný průchod a ostatní rakouští národové aby si své záležitosti uspořádali bez nich. Slovák Ludevít Štúr se vyslovuje na sjezdu pro „okamžitě a samodělné zřízení neodvislých Spojených obcí slovanských“. Neformuluje jasně, co to má být; patrně jakýsi slovanský stát bez Němců a Maďarů. Ale nezříká se ani Rakouska ani dynastie. Svoji mlhovinu „neodvislých Spojených obcí slovanských“ vřazuje výslovně „pod panství rakouské“. Patrně tu pomýšlel na to, aby rakouští Slované utvořili svůj stát v rámci Rakouska a pod vládou Habsburků. Těmto náhledům odporoval Šafařík a patrně i ostatní vůdci a odpovědní činitelé Slovanského sjezdu; že „utvoření států Slované sobě osobovati nemají“.

Myšlenku nadvlády nebo nadprávi Slovanů v Rakousku odmítá Palacký i slovanský sjezd velmi houževnatě. Budiž tu pro zachycení kontrastu připomenuto, že Frankfurt současně hlásal, aby slovanské rakouské země byly přinuceny vstoupit do frankfurtského spolku i použitím ostří meče a maďarský Kossuth na dorozumivací návrh srbské

deputace, že odpověděl stejně břitce: „Nechť tedy mezi námi rozhodne meč!“

Slovanský sjezd slavnostně v „Manifestu k národům evropským“ proklamuje:

„Příroda neznajíc ani ušlechtilých ani neušlechtilých národů sama v sobě nepovolala nížádného z nich k panování nad druhým aniž určila kterého k tomu, aby sloužil za prostředek k jeho zvláštním účelům... My Slované zavrhneme a v ošklivosti máme každé panství pouhé síly.“

Před tím v návrhu pro jednání sjezdové se praví: „Války podmaňovací neleží v povaze Slovanů.“ Na sjezdovém proslovu polského delegáta knížete Lubomirského se zdůrazňuje: „Slované nechtějí jiným národům opláceti, co od nich utrpěli.“ Palacký v listu do Frankfurtu vyzdvihuje:

„Žádný národ na zemi nemá práva žádati, by k jeho prospěchu soused jeho sebe sám obětoval, žádný není povinen pro dobré souseda svého sebe sám zapřítí nebo obětovati. Příroda nezná žádných ani panujících ani služebných národů.“

A ještě později zdůrazňuje svůj výrok, pronesený v českém poselství k ministru Bachovi:

„My Slované, ačkoliv počtem nejhojnější, nežádali jsme nikdy pro sebe panování v Rakousku aniž ho ještě žádáme.“

Toto horlivé zdůrazňování mělo zvrátit také obavy před panslavismem. Říká to manifest pražského slovanského sjezdu:

„Nepřátelům národnosti naší podařilo se poděsiti Evropu strašidlem politického panslavismu, jenž prý hrozí záhubou všemu, co kde pro svobodu, osvětu a lidskost získáno jest.“

(Dokončení.)

literatura a umění

Edmond Konrád:

„Bílá nemoc“ a její kritik

V denním listě kritikova obtíž z největších je tíseň: časová i prostorová. Zejména jí trpívá kritik divadelní, povinný se vyjádřit do dvacetičtyř hodin v šedesáti až sto řádcích. Poznatky bedlivé přípravy nezbývá než smlčet pro nedostatek místa. Mají-li být jakž takž vysloveny, seschnou se v holá tvrzení bez dokladů. Odpadne přesvědčivý rozbor, jenž do kritiky vnáší vyrovnávající prvek vyšší spravedlnosti. Ve tvář dokladům kritika hodnotí zároveň sebe, podrobuje se kontrole a vymyká se improvisaci kritiky „dojmové“.

Kritikové denních listů mívají tedy omluvu z toho, v čem chybují. Ovšem už jí bývalo i zneužito, a před citáty by se leckteré hodnocení usvědčilo z nepravdy, bezděčné či úmyslné.

Každé omluvy p o s t r á d á, kdo v literární revui si jako příležitostný amatér divadelní kritiky udělá úkol z pilnosti. Zvláště, když jej udělá, aby ulevil svým citům, na dramatech tak závažném, jako je „Bílá nemoc“ Karla Čapka. Tím pevněji pak ho zavazuje vlastní nepochybná pověst vynikající vědecké autority a mistra v kritickém projevu, jméno vzácného kulturního znalce a pravého naboba vzděláním, jméno Arne Nováka.

Svůj úkol z pilnosti pod ironickým názvem „Ne, prosím, to bych nemohl...“ vzatým z úst Galénovi, napsal do „Lumíru“ č. 6., duben 1937. Ježto se tam spokojil téměř naskrze tvrzeními bez dokladů, svádí také výjimečná příležitost kritika divadelního, aby tato tvrzení

srovnal se hrou a dopřál si tak aspoň zčásti rozkoše rozboru.

Má při tom na paměti polehčující okolnosti, jež Arne Novák může uvést. Především citový odklon od umění dramatického vůbec, jež slavný slovesný rozkošník příležitostně projevoval, mluvě nejen proti Hilarovi, ale prostě proti „přeceňování“ divadla. Možno mu tudíž odečíst určité procento dramatické barvoslepoty. Námitka, proč se tedy plete do umění dramatického, buď odzbrojena tím, že by v hledišti mohl představovat při nejmenším průměrného diváka s obecným vzděláním nadobytějším: tedy vlastně diváka ideálního, „den idealischen Zuschauer“, dí Schiller.

Divák ten v jeho osobě arci je zaujat jak proti uměleckému druhu, jenž se zve dramatický, tak politicky, jak známo z nedávných projevů. Před soudem opilství bývá okolnost polehčující. Sluší zajisté za takovou okolnost počítat žlučnatému staromilci jistou míru citového opojení politického. Nebuď však přezíráno, že i divadelní kritik je politicky zaujat. Hlásí se, v opak Arne Novákův, z té duše k Čapkovým a jiným ideálům demokracie, svobody, pokroku, míru a sociální spravedlnosti. Ve svém rozboru ovšem bude dbát jediné stanovisek umění dramatického, chtěje s Palackým poznat „pravdu, padní, komu padní“.

Nelze Arne Novákovu polemiku přetisknout celou: Stůž tu jen, co zvláště podstatného má být podnětem k rozboru:

... Není to však básnické vítězství... Naopak všechny typické nedostatky Čapka-dramatika jsou tu pohromadě: opět povšechně obrysová schémata místo individuálně propracovaných postav; zase až okázalý ústup před konflikty intimního rázu; znovu uchvátaná technika kinématu, místo domyšlené stavby dramatické; nadto ještě nesnesitelně primitivní rozkrojení světa na dobré a zlé, černé a bílé. Ale... obecnostvu... nevaří, přes jeho vrozený optimismus, děsivě pesimistický závěr kusu...

Hra přechází v bezohlednou, ač celkem lacinou persifláž diktatury a v stejně bezohlednou propagandu pacifismu, a to, přes autorovo ohrazení v předmluvě s patrným zahrocením proti nenáviděnému u nás diktátoru vojenského státu na severu, ba i se srozumitelnými narážkami na možný jeho konflikt s naší vlastí, které jsou přijímány s frenetickým souhlasem... ať zhynou diktatury jako nebezpečná ohniska stále hrozícího světového krveprolití; ať žije antimilitarismus a jeho jediná ochránkyně demokracie!

... Maršála a... Krüga. Když se byl Karel Čapek až úzkostlivě vyhnul všemu, co je mohlo jen poněkud zlidštit a zároveň přiblížit psychologickému zájmu... a když byl je ponechal v nejhrubších obrysech satirické afíše a nejobecnější invektivy z pacifistického meetingu, odhalí posléze tyto oba jediné muže svého kusu jako zbabělce, hroutící se bezmocně... a dá oběma skončít v naprostém zoufalství...

Zatím dost.

Jakožto veličiny intenzivní, neměřitelné, jsou všechna poslední sudidla umělecká konec konců subjektivní. Bylo by plané, Arne Novákovu vyvracet „typické nedostatky Čapka-dramatika“, s nimiž obešel zeměkouli podobně, jako se svými Bernard Shaw. Bylo by marné, barvoslepému na „povšechně obrysových schématech“ ukazovat světla a stíny jejich individuálního propracování. Ale buď položena jeho marně tápající ruka aspoň na některé z rysů přímo hmatatelných. Třebas na Sigeliu.

Přísný, skrz na skrze slušný byrokrat vědy. Fanatik svého ústavu. Ač ješitný, nechce nic pro sebe: všechno jen pro vědecký úspěch slavné kliniky Lilienthalovy.

Jeho tragedie jest, že není geniální. Nebo snad měl smůlu: lék proti Čengovu moru možná byl objeven náhodou. Nevíme. Jisto je, že nebyl objeven na žádné klinice světa. Sigelius je tím vinen právě tak málo, jako je málo vinen Arne Novák, že přes veškeru svou erudici neobjeví v Čapkovi dramatika. Jenže poctivý Sigelius proto málem zoufá, čehož na Arne Novákovu pozorovat nelze:

„... velikého Lilienthala. To byl lékař, příteli! Kdybychom toho dnes měli! Snažil se čestně: právě na jeho klinice byl rozpoznán první případ v Evropě... Můžeme být na to hrdi, kamaráde. Jeden pěkný příznak... dostal dokonce název symptom Sigeliův.“

Ten muž se s tou nemocí poctivě bije podle nejlepšího vědomí a svědomí, nedbaje dokonce nebezpečí, přemáhaje statečně svůj strach z nákazy. Za sebe a za všechny, za vědu i za nemocné, s povzdechem „U se dne, hlavu v dlaních: Bože, jak je lidská věda marná!“ Přes to, její věrný velekněz a málem modloslužebník, lne k ní horoucí láskou. Je vášnivý poznavač: „V Číně, pane, se skoro každý rok vynoří nová, zajímavá choroba — to dělá ta bída.“ Nijak si netají sociální indikaci (nebo jak se tomu říká). Na rozdíl od fanatika humanity Galéna ovšem z ní nevyvozuje důsledky: to není jeho věc, jeho obor, jeho kompetence. On je odborník přísně omezený. Jeho klinika dá mu sama dost práce. Dbá na ní nejenom pořádku, ale i cti; nepokrytě naznačí zjištěnému šarlatánu, prvnímu asistentovi: „S chladným despektem: Nemyslíte, mladíku, že vás je na vědeckou práci škoda? Nechtěl byste si raději otevřít privátní ordinaci?“ Už před tím špinavou nabídku odmítl: „Profesor Sigelius takové věci nedělá...“ Má nejen svou stavovskou čest, i své stavovské předsudky, jeho ctnosti prolínají jeho slabostmi, jeho přesvědčení splývá s jeho osobními sklony. Lze takřka intimně doložit jeho život z jednotlivých jevů: pak před novinářem dbá ústavní prestiže. Jak s počátku služebně a marně lže, aby poplašenou veřejnost nepoplašil ještě více, což jistě odpovídá lékařskému chování před pacientem. Z jak trpkých zkušeností má ke Galénu nedůvěru: tolik jich už přišlo s neomylným lékem!

A tak dále, a tak dále. Prožívá bolestné drama lékaře, jenž nemůže pomoci, a konflikt mezi vědeckou a úřední povinností. Nese hořké břímě porážky, aniž skloní hlavu, aniž ohluší své svědomí: nešťastný a korektní. Buďsi komu sympatický či antipatický ve svých mezích, k nimž patří i jeho daná politická víra: ale není-li tento Sigelius postava individuálně propracovaná, pak je povšechným obrysovým schématem i Jørgen Tesman Ibsenův, Hauptmannův forman Henschel, Shawův lékař na rozcestí, mlynář z „Maryši“, Shakespearův Tybalt či Malvolio, vůbec kterákoli vděčná úloha v poesii dramatické.

Odjakživa Čapkovou silou byl dar, hrstkou úsporných rysů na nejmenším rozměru postavit konkrétní a individuálně živoucí postavu, která zároveň je obecně platná, typ, jež divák odněkud zná, jemuž slovy lidového refrénu přisvědčuje: „Jo, jo, je to pravda, jo, jo, je to tak!“ Viz přeslavnou Fanku v „Loupežníku“, vůbec všechny jeho odlišné postavičky. Viz Chrobáky „Ze života hmyzu“, Cvrčky, viz Lumka s jeho věčným: „Jedlý?“ a „Musí být láska k práci“, a tak dále. Stačí

pohled, abychom toto umění v síle až děsivé našli na postavách Otcově, Matčině, Synově a Dceřině.

Není tak honem rodiny dramatictější nad tenhle početný středostavovský průměr, půl Cvrčci, půl Chrobáci. Malí, příčinliví, hodní lidé, s novinovým obzorem, pod nímž se zmitá jejich rodinná skořápka rozbouřenou dobou. Nechtí nic, než obstojně si vyžít svůj nijak zvlášť náročný život. Otec doufá po létech dřiny v povýšení, děti v místo, v lásku a svatbu. Jako všichni bezmocní, jako každý obětovaný, ve jménu své klidné existence jsou nakloněni radikalismu. Nejprv nejraději by o ničem nevěděli: „Zase článek o té nemoci! Kdyby už s tím dali pokoj! Člověk má dost svých starostí za celý den —“ a chce mít svoje pohodlí. Nechuť k novotám, k nepřijemným myšlenkám, typický postoj průměru k „modernímu“ umění, k „těžké“ hudbě, k „abstraktním“ knihám. Záliba v operetě, strach ze skutečností, zamlouvání.

„Tady je interview s dvorním radou Sigeliem. To je světo-ová kapacita, maminko, na toho já dám. Uvidíš, že potvrdí má slova.“ — „Která?“ — „Že je to *humbug*, to malomocenství.“

Všechno nové, pokud to není féerie libých sensací, fatamorgana bohatství, výsluní, zázračných vynálezů, okultních sil, je občánkovi nejprve *humbukem*.

Není pochyby, že rodina „Bílé nemoci“ je rodina občánků: to jest: žijí v utrpení nejistoty a v horoucí touze po jednoznačných, rázných, „stoprocentních“ jistotách. Rozumí se, příznivých. Slepá víra v moc technické civilizace:

To je zajímavé... ta nemoc přišla z Číny. Vidíš, já vždycky říkám: *udělat z Číny evropskou kolonii, zavést tam pořádek a byl by pokoj*. To máme z toho, že se ještě pořád trpí takové *zaostalé* země. Samý hlad a bída, *žádná hygiena* a tak; pak je z toho malomocenství. — On tady Sigelius říká, že je to přece jen nakažlivá nemoc. To by se mělo něco udělat.

Až do toho „to by se“ jaká kresba, věta za větou z občánkova dušesloví. A dále:

„Počkej. — Je to *blbec*...! Ten novinář! Tadyhle píše — Já se divím, že to *nezabavili!* To se přece nemá *dovolit*, aby se psaly takové *hovadiny!* Ale já to redakci napíšu, to si nedají za rámeček...“

Přichází strach bezmoci a nejistoty: „To by byla *divná spravedlnost*, kdyby to měli dostat jenom lidi kolem padesátky! Proč, říkám, proč —“

A tu vyrazí drama:

Dcera (jež dosud četla na pohovce román): Proč? Ale tati! Přece proto, *aby se zas jednou udělalo místo mladším, ne? Beztoho nemají, kam se vrátit* —

Nezaměstnanost. Jsme v plném proudu doby. Dva výjevy této rodiny obsahují v kostce celé Wernerovy „Lidi na kře“. Ale nad to zasazené ve vyšší řád celkového pohledu. Jedno jediné má Karel Čapek společné s totalitními soustavami: totalitu — ovšem dramatickou, jež umí na jeviště přivést ve zkratce celý svět. Osud jedinečný i obecný slyšet v dceřině vzdechu: „Dnes přece mladý člověk nenajde žádnou existenci... Něco se už muselo stát, abychom my mladí mohli konečně žít a zakládat rodiny...!“

A trpělivá, smířující matka, jež před tím dceru omlouvala: „Ale tati, ona to tak nemyslela!“ svou starost o její zaopatření vede ji na pomoc: „To zas má pravdu, tati!“

A tak dále. A tak dále.

Je nemožno přimět toho, kdo nechce, aby ve stručné výmluvnosti těchto episodních postav viděl místo „povšechně obrysových schémat“ typické osudy. Ale nepodaří se mu nikdy ze znění hry prokázat, že má pravdu. Leda by trval na požadavku, aby mu bylo sděleno, za koho se dcera provdá!

Bylo by lze takto probrat ještě řadu postav jiných, od barona Krüga až do druhého asistenta s jeho nemocnou matkou, ba i od toho čtvrtého profesora s jeho neznámým vznešeným pacientem, aby se ukázala jejich individuálnost, zachovaná v míře, potřebné pro jejich dramatickou funkci, v níž, mimochodem, také vládne jakási perspektiva, lišící hlavní postavy od vedlejších, popředí od pozadí. (Jakž přirozeno.) Ale připustme, že v závěru dvě postavy poněkud vyšly na prázdno: Maršálova dcera a mladý Krüg. Jsou pouzí funkcionáři Maršálova monologu, jež maskují: nejmenší to právo dramatikovo, jenž si může dle potřeby nadělat ministrů, poslů, pobočníků, panských, kolik se mu hodí. Už antika má svoje, „kófa prosopa“, němé osoby, jež mohou být němé, i když hovoří, co dějově nutno. Žádá-li Arne Novák právě od nich přiblížení „psychologickému zájmu“ (Maršálova pustá osamělost, jeho přátelský poměr ke Krügoví, vztah obou k jejich dětem...), nezbyvá než v tom spatřovat zámýslnou chytačku. Zdá se podivné u literáta tak pronikavě bystrého, jakým se častokrát ukázal Arne Novák, přeje-li si od hry o věcech obecných výslovně „konflikty intimního rázu“, jako by jeho ideálem byla Scribeova „Sklenice vody“. Třeba si všimnout tohoto počínání, které se řídí jednou z Čapkových „Dvanácti figur zápasu perem“, a to onou, jež učí taktické zásadě: „Pravý, jiskrný humor Otokaru Březinovi dokonale chybí!“

Nechybí zato Arne Novákovi, když tvrdí, že je v „Bílé nemoci“ Čapkův „ústup před konflikty intimního rázu...“ „až okázalý“. Jistě není takového konfliktu v závěru s dětmi. To je pravda. Nechce-li však vidět konflikt intimního rázu v rodinném sváru účetního, v protikladu starých s mladými, v pouti ke Galénovi, v Otcově dramate, má-li obětovat postavení či Matčin život — nutno mu upřít buď minimum soudnosti nebo minimum upřímnosti. Při jeho jedinečné inteligenci sotva bude na vybranou. Tím méně, že upírá intimní ráz i takovému konfliktu, kde skutečně zájem ryze osobně soukromý uvede Krüga v područí Galénovo a hrozí zasáhnout i do věcí státních. O zbrojení a odzbrojení hovoří spolu nejenom Zbrojař a Státník, ale i dva staří, věrní přátelé, a jejich drama je stejně intimní, jako hrdinské. Aby se zbrojařem zachránil i přítel, povolá si Maršál Galéna, čímž si autor čistotně vymotivuje setkání nutné k vrcholnému výjevu. Ideálu „Sklenice vody“ je tu nesporně v jistém smyslu dokonce vyhověno: věc tak intimní, jako nemoc přítelova, vede státníka ke kroku, k němuž by se jinak sotva odhodlal. Vůbec, upírat konflikty rázu intimního hře, založené na faktu tak osobně a tělesně intimním jako choroba, může jen sofisma velmi rafinované. (Dokončení.)

věda a práce

Occidentalism:

Vzducholodi a jejich katastrofy

A přece nejsou bezpečné.

Katastrofy Zeppelinů a jiných velkých vzducholodí byly vždycky tragičtější než neštěstí, která se přiházejí letounům těžším než vzduch. Také dražší. Kromě milionové ztráty vzducholodi vzniká takovou katastrofou daleko tíže nahraditelná ztráta velkého počtu školenných osob. Vždycky znovu se opakoval případ, že stát po ztrátě velké vzducholodi byl nucen znovu školit důstojnictvo i posádku, poněvadž celý zapracovaný personál zahynul. Tak tomu bylo na příklad v Anglii roku 1919, když ztroskotala vzducholod' R. 38, a roku 1930, když ztroskotala R. 101. Ve stejné situaci se ocitlo vzduchoplavectví americké, když roku 1925 ztroskotala vzducholod' Shenandoah nebo roku 1933 vzducholod' Akron.

Německo po této stránce bylo na tom vždycky lépe, neboť fakticky buduje Zeppeliny nepřetržitě už od roku 1900, takže má daleko více zapracovaných lidí. Ztráta osvědčených velitelů, která Německo postihla letos v květnu katastrofou „Hindenburgu“ na lakehurstském letišti, je ovšem i zde nenahraditelná. Německo však se ani tímto faktem nedá odraditi od budování nových a nových Zeppelinů, bude je dále posílati nad oceány. Zvláštním rysem německé povahy není jen tato neústupnost a houževnatost, nýbrž spíše s ní spojená neschopnost dáti se poučiti vlastními neúspěchy, a uznati je. Německo nikdy nedovedlo ustoupiti s předem vytčené cesty, i když se ukázala nesprávnou: to je jedním z několika beznadějných rysů tohoto pilného a svědomitého národa. Od roku 1913 zbudovalo Německo 26 Zeppelinů, z nichž čtrnáct ztroskotalo při různých nehodách. V době, kdy jejich konstrukce tedy už byla vyzkoušena, znamená to více než 50procentní neúspěch. V prvních letech po 1900 bylo procento ztrát nepoměrně vyšší, a dvakrát zahynula i celá posádka. To ovšem nic nezmění na faktu, že Německo bude i nadále vkládati celou svou národní hrdost na konstruování vzducholodí stále obrovštějších a stále stejně křehkých. Tragické, tahle národní hrdost: vždyť velká oválná vzducholod' není ani vynálezem německým.

Ještě dávno předtím, než se objevily zárodky německého nacionalismu, nakreslil francouzský voják, generál Meusnier, roku 1785 první oválnou vzducholod'. Neměla sice pevnou kostru, měla však v principu onen typicky podlouhlý tvar pozdějších „Zeppelinů“ a v konstrukci byla složena z několika balonů, plněných lehkým plynem, vložených do společného obalu, což později převzaly i vzducholodi moderní. A což zejména překvapuje, byla poháněna kupředu vrtulí. V době před francouzskou revolucí však vynálezce neměl po ruce ještě žádného vhodného motoru, takže jeho vynález nemohl býti uskutečněn. Není tedy národní hrdost, která vidí v typu velikých doutníkových vzducholodí něco jako typický projev německého ducha, naprosto oprávněna. Typický projev německého ducha vidíme spíše v důvodu poslední katastrofy „Hindenburga“, vzducholodi, jež proto, aby byly ušetřeny devisy za helium, byla naplněna proti vůli konstruktéra dra Eckenera snadno výbušným vodíkem. Vodík místo helia, tomu se říká autarkie, a to slovem v dnešním smyslu vzešlým z německého ducha. Nemůže být v době, kdy dik-tátory oplývají chválou autarkie tragigrotesknějšího vyvrácení jejich pýchy: pýcha německé techniky exploduje, jsouc obětí pyšně vyhlášeného německého hospodářského systému. Nebylo tomu tak ostatně letos po prvé.

Řada katastrof bez konce.

Německo vystavělo od roku 1900 něco přes sto Zeppelinů. V prvních dobách jich ztroskotalo převážné procento, v posledním čtvrtstoletí se stala obětí katastrofy, jak jsme již uvedli, více než polovina.

Ještě leckdo se pamatuje, jak těsně před počátkem války byly noviny celého světa plny zpráv o dvou obrovských katastrofách německých vzducholodí, když r. 1913 vzducholod' „L. Z. 14“ ztroskotala v bouři nad Severním mořem a posádka 13 osob utonula. A po druhé, téhož roku, jiný Zeppelin „L. Z. 18“ explodoval ve vzduchu a celá posádka 28 osob uhořela. Německá vzducholod' „Dixmude“, jež podle ustanovení mírové smlouvy musila býti vydána Francii, nepřinesla ani své nové majitelce štěstí: roku 1923 se dostala do bouře nad Středozemním mořem, byla jí stržena a zmizela. Celá posádka 50 lidí při tom zahynula.

Stejně špatné zkušenosti s velikými vzducholodmi jako Německo měla i Anglie. Brzy po skončení války ztratila Anglie vzducholod' „R. 38“, která se roku 1919 při obracení ve vzduchu rozpůllila. Jen pět osob z 50 bylo zachráněno. V poslední době, roku 1930, shořela nad Francií anglická vzducholod' „R. 101“, při čemž z 54 mužů posádky a cestujících, kteří měli dojetí do Indie, zůstalo na živu jen osm osob.

Italie, stejně dychtící po technické prestiži jako Německo, zažila roku 1928 stejně špatné zkušenosti se vzducholodí „Italia“, která se vracela z letu nad severním pólem, a snesla se prudce na led. Nechala tu na ledové pláni část posádky, z níž 9 mužů spolu s generálem Nobilem se později zachránili, 7 zahynulo.

Amerika zažila velkou katastrofu vzducholodi roku 1925, kdy loď „Shenandoah“ se dostala do větrné smrště a zlomila se ve dvě. Zahynulo při tom 14 mužů posádky. Roku 1933 se dostala do větrné bouře americká vzducholod' „Akron“, při čemž ztroskotala se 74 muži posádky. Jen tři lidé se zachránili. Stejný osud stihl roku 1935 loď „Macon“, při čemž však přišli jen dva lidé o život, zatím co 81 jich bylo zachráněno.

Těchto několik největších katastrof vzducholodí z poslední doby ukazuje, jak velké jsou ztráty na majetku a ztráty na životech, jichž si vyžádal tento vynález, o nějž národy stále znovu a znovu usilují přes všechny špatné zkušenosti. Při tom je zajímavou, že právě snaha o naprosto bezpečnost velikého počtu cestujících vede ke konstruování těchto vzdušných kolosů, které vždycky po čase se stávají obětí nějaké nepatrné náhody. V podstatě se staly všechny vzducholodi, jež ztroskotaly, obětí své příliš křehké konstrukce a svých příliš velkých rozměrů. Obdoba veliké lodi, bezpečně brázdící vlny oceánu i za prudkých bouří, vede vždycky znovu konstruktéry k technické analogii vzdušné lodi, brázdící vlny vzdušného oceánu. Podmínky jsou však v obou případech tak různé, že analogisování se ukázalo na tomto poli vždycky osudným. Zásada „lehčí než vzduch“ vždycky znovu podléhá modernější zásadě „těžší než vzduch“.

Sedmdesát let vzducholodi.

Je podivné, že se lidstvo přes osmdesátiletý vývoj tohoto oboru techniky nevzdalo svých nových a nových pokusů. Po francouzském generálu Meusnierovi, o němž jsme mluvili, byl to opět Francouz Henry Giffard, jenž roku 1852 sestrojil skutečnou létající loď. Vzněl se s ní z pařížského hipodromu a bezpečně přistál u Trappesu, uletěv asi půl sta kilometrů.

Tento francouzský inženýr létal už před tím balonem a záhy poznal, že pokud balon není říditelným, nemá létání praktické ceny. Sestrojil si proto malý parní stroj o síle 3 HP a dal si patentovati své letadlo. Mělo délku 48 m a šířku 13 m a sestrojil je roku 1852, jako první říditelnou vzducholod' na světě. Byla poháněna trojkřídlovou vrtulí, a když se dne 24. září s ní po prvé vznášel nad Pa-

řízí, ukázal Giffard ušaslým Pařížanům, že ji dovede řídit i proti lehkému větru. Roku 1855 si Giffard sestrojil druhou, větší létající loď, s níž však měl menší úspěchy. Uletěl s ní však přece jen asi 15 km za hodinu. Tato vzducholoď je zajímavá tím, že měla ve své dlouhé ose dřevěnou tyč, na níž visela loďka. Po této stránce předcházela pozdější vývoj, který směřoval od vzducholodí nepevných ke vzducholodím s pevnou konstrukcí. Pokrok však nebyl možný, dokud nebyl vynalezen motor dokonalejší než parní.

Proto také nedosáhli úspěchu ani po třiceti letech dva další Francouzi Renard a Krebs, kteří 1884 použili pro svou vzducholoď doutníkového tvaru, motoru elektrického. Tento motor, poháněný bateriemi, měl 9 HP, byl však rovněž pro letadla příliš těžký a jeho baterie byly poměrně rychle vyčerpány. Tato vzducholoď, nesoucí hrdý název „La France“, absolvovala roku 1884 a 1885 mnoho úspěšných letů, nemohla však být pro nedostatečný motor řešením definitivním.

Tímto novým motorem byl motor benzinový, jehož užil první pro letadlo německý inženýr Schwarz v roce 1897. Jeho vzducholoď byla hliníková; byla to první vzducholoď na světě, která odstranila obtíže původních vzducholodí „měkkých“ a „polotuhých“ tím, že se rozhodla pro celý povrch „tuhý“. Ztroskotala hned při prvním letu, neboť plyn nebyl v komorách dosti neprodyšně uzavřen a unikal: stala se však předchůdcem všech pozdějších vzducholodí, krytých lehkým kovem. Ještě po třiceti letech vystavěli Američané malou vzducholoď podobného typu, v níž stejně jako ve vzducholodí Schwarzově byl plyn obsažen přímo v kovových komorách.

Vidíme, že vývoj k moderní vzducholodí šel po třech stupních: od Giffardovy vzducholodí poháněné parou, přes loď Renardovu a Krebsovu, poháněnou elektřinou, až k loď Schwarzově, hnané benzinem. Tento vývoj se odehrál v minulém století.

Hrabě Zeppelin a jeho loď.

Ačkoliv výsledky, dosažené oválnými vzducholodmi v minulém století, nebyly nijak zvláště povzbudivé, našel vývoj vzducholodí ve dvacátém století svého apoštola. Byl jím německý hrabě Ferdinand von Zeppelin, jenž zemřel málem osmdesátiletý, nedočkal se konce světové války a nedočkal se porážky Německa, jemuž dodal obávaný prostředek k útokům na hlavní města západních mocností.

Hrabě Zeppelin byl voják a už roku 1873 počal kreslit plány pro pevnou vzducholoď, která by byla libovolně říditelnou. Studoval otázku s neobyčejnou důkladností a patnáct let poté vydal písemně svou první zprávu o všech problémech létání vzduchem. O šest let později, roku 1893, dokončil plány své první vzducholodí „L. Z. 1“. Podobně jako se dařilo v Německu špatně leckterému z pionýrů automobilismu, nedočkal se ani Zeppelin velkého uznání, a státní komise, která technicky jeho plány přezkoumala, uznala jeho vzducholoď za nepotřebnou. Zeppelin se pustil s velikou energií do boje za svou vzducholoď, dosáhl roku 1896, že němečtí inženýři podali o ní příznivé dobrozdání. Byly zahájeny veřejné sbírky a jednašedesátiletý hrabě Zeppelin se dočkal roku 1899 toho, že viděl svůj projekt uskutečněný. Teprve v červenci 1900 tento Zeppelin vzlétl, neměl však velkého úspěchu. Neúspěchy se opakovaly a ještě roku 1906 se vzducholoď „L. 22“ roztránila. Teprve „L. 23“ podnikla řadu úspěšných letů, takže se veřejné mínění definitivně přiklonilo na stranu hraběte Zeppelina. Od té doby byly Zeppelinovy vzducholodí zdokonalovány a úspěchy se střídaly s katastrofami. Zejména za světové války dosáhly Zeppelinovy pověsti obávaného válečného prostředku svými nočními nálety na Londýn. V podstatě se však po strategické stránce naprosto neosvědčily, jak dokázaly jejich obrovské ztráty.

Nejstarším a nejuvěrnějším spolupracovníkem Zeppelinovým byl už od roku 1900 německý konstruktér dr.

Hugo Eckener, jenž má zejména zásluhy o vybudování obchodního využití vzducholodí. Za světové války si získal v Německu veliké popularity, neboť on sám vychoval všechny německé piloty, kterých bylo na vzducholodích za války užíváno. Po válce obrátil se zcela k mírovému využití svých vzducholodí. Dosáhl na nich podivuhodného rekordu, absolvoval přes 2000 cest vzducholodí. Eckener má rekord, že častěji než kdokoliv jiný přeletěl Atlantický oceán oběma směry a že roku 1929 podnikl první cestu vzducholodí kolem světa. Tím se stal největší světovou autoritou pro otázky vzducholodí a přes celé série těžkých katastrof se nevzdává víry, že vzducholoď doutníkového tvaru je dopravním prostředkem budoucnosti.

Spolupráce Eckenerova se Zeppelinem spadá do roku 1900, kdy první jejich vzducholoď, dostatečně říditelná, dlouhá 140 m, vzlétla dne 2. července nad Bodamským jezerem a stala se vzorem pro všech pozdějších sto Zeppelinů, které ji následovaly. S číslováním Zeppelinů je to podivné: bylo jich dosud zbudováno asi 100, ačkoliv podle čísel se jich udává asi 129. Je tomu tak jako s počtem repris v předměstském divadle, kde čísla ochotně předstihují dosažené výsledky. Zeppelinů číslo 70, 115 až 119, 122 až 125 a 128 ze serie L. Z. nebyly nikdy vybudovány.

Třicetpět let vývoje.

Pro přehled přinášíme pětaticetiletý vývoj stavby vzducholodí ve formě tabulky na další straně, z níž je zjevné, jak vypadá ve stručném přehledu světová konstrukce nejnámějších vzducholodí. Tyto vzducholodí, podnes trpí stejnými vadami, pro něž bylo upuštěno od konstrukce balonů. Jsou především dopravními prostředky pro krásné počasí, které se stávají nejistými, jakmile se dostanou do atmosférických poruch. Jejich konstrukce musí být co nejlépe, čehož důsledkem je, že je také co nejkřehčí. Poněvaž zaujímají ve vzduchu obrovský prostor, představují velikou opěrnou plochu v případě větrných bouří. Nejen let, nýbrž i přistání je v době bouří vyloučeno, jak ukazuje zejména poslední americká katastrofa „Hindenburga“.

Vedle neúspěchů — úspěchy.

Naproti tomu není možno popřít, že nákladními a reprezentativními kolosy vzducholodí bylo dosaženo i řady úspěchů.

Roku 1919 podnikla cestu přes oceán britská vzducholoď „R. 34“, jíž velel major G. H. Scott, se 40 muži posádky. Vyplula z East Fortune ve Skotsku a namířila ke Spojeným státům. Tento úspěšný první přelet přes Atlantický oceán byl velice přesvědčivou zkouškou zdatnosti vzducholodí při překonávání oceánu daleko obtížnějším směrem z východu na západ. Let, který Alcott a Brown před tím uskutečnili směrem opačným, byl daleko lehčí.

Vzducholoď ujela vzdálenost 3600 mil za 108 hodin, při čemž pro špatné počasí byla nucena k četným oklikám. Tři dny poté, co šťastně přistála na Long Islandu u New Yorku, připravila se „R. 34“ na Haselhurst Fieldu ke zpátečnímu letu. Uspořádala triumfální parádu nad středem New Yorku, kroužíc nad srdcem metropole. Poté se pustila delší cestou ze západu na východ, ale za pomoci příznivých větrů se dostala do vzdálenosti 3800 mil nazpět do Anglie za pouhých 75 hodin. Přistála pak na letišti v Pulhamu v Norfolku. Dvojitý přelet oceánu, který během celého příštího desetiletí nebyl nikým opakován, byl velikou pýchou britského letectva.

Příští rekord vzducholodí získalo Německo. Dne 12. října vyplula z Friedrichshafenu vzducholoď „Z. R. 3“, nazvaná „Los Angeles“, řízená dr. Hugo Eckenerem a dorazila dne 15. října do Lakehurstu ve Spojených státech.

Roku 1926 podnikl admirál Roald Amundsen, jsa provázen Lincolnem Ellsworthem a generálem Nobilem

Rok	Typ	Země původu	Délka	Šířka	P o z n á m k a
1900	L. Z. 1	Německo	140	12	První Zeppelinova vzducholoď.
1910	W. III.	Anglie			Anglický letec E. T. Willows po první přeletěl z Anglie na evropskou pevninu.
1910	L. Z. 7	Německo	160	15	První vzducholoď „Deutschland“, dopravující soukromé cestující.
1911	R. 1	Anglie	170	16	Vzducholoď „Mayfly“, první pevná britská vzducholoď. Zničena před prvním letem.
1918	R. 34	Anglie	215	26	Angličané sestrojili tuto vzducholoď přesně podle Zeppelinu L 33, který byl roku 1916 sestřelen puškami v Estexu. Tato vzducholoď první přeletěla Atlantický oceán v červenci 1919, letem do Spojených států a zpět.
1918	L. Z. 114	Německo	260	29	Poslední německý Zeppelin z války. Byl vydán Francií a nazván „Dixmude“.
1919	L. Z. 120	Německo	130	20	Malý Zeppelin, nazvaný „Bodensee“, vystavený pod restrikcemi mírových smluv pro dopravu pasažérů na krátkou vzdálenost.
1921	R. 38	Anglie	230	28	Vzducholoď, zbudovaná pro Spojené státy, zničená při zkušebním letu.
1928	L. Z. 127	Německo	260	33	Slavný „Hrabě Zeppelin“, jenž dosáhl ze všech vzducholodí dosud největších úspěchů.
1929	R. 100	Anglie	230	43	První přímý let z Anglie do Kanady se 44 cestujícími a posádkou za 78 hodin 49 minut a zpět. Roku 1931 byla tato vzducholoď demonstrována.
1929	R. 101	Anglie	240	43	Ztroskotala ve Francii na cestě do Indie a shořela roku 1930.
1932	Akron	USA	260	43	První vzducholoď plněná heliem, ztroskotala roku 1933 v bouři.
1933	Macon	USA	260	43	Vzducholoď, plněná heliem, nesoucí čtyři aeroplány. Zřítela se do moře.

svůj let přes severní točnu. Vyplul dne 11. května ze Špicberků se vzducholoď „Norge“ a dorazil dne 14. května do Telleru na Aljašce. Tento let chtěl opakovati roku 1928 generál Nobile se 16 muži posádky. Jeho vzducho-

loď „Italia“ vyplula dne 23. května ze Špicberků směrem k severní točně. O jejím neúspěchu jsme již vyprávěli.

Do roku 1928 spadá první přelet Atlantického oceánu severní cestou do Ameriky a zpět. Uskutečnil jej v říjnu dr. Eckener na vzducholoď „Graf Zeppelin“, doletěv z Friedrichshafenu do Lakehurstu a nazpět. Úspěch tohoto letu vedl dr. Eckenera se stejnou vzducholoď k prvnímu letu kolem světa. Podnikl jej mezi dnem 8. až 29. srpnem 1929 z Lakehurstu přes Friedrichshafen, Tokio, Los Angeles opět do Lakehurstu a uskutečnil jej za 21 dnů 7 hodin. Tímto letem byl uskutečněn také první přelet Tichého oceánu z Tokia do Los Angeles.

Poslední z velkých slavných letů vzducholodí byl let anglické vzducholodí „R. 100“ z Anglie do Kanady a nazpět, uskutečněný koncem července a začátkem srpna 1930. Vzdušný kolos vedený R. S. Boothem, R. B. Colmorem, majorem G. H. Scottem a řízený 41 muži posádky vznesl se z Anglie a letěl až nad aerodrom v St. Hubertu v Kanadě. Těsně před cílem se dostal do těžké bouře, při níž mu bylo oderváno kormidlo. Teprve po dokončené opravě se po 14 dnech vzducholoď vrátila. Bylo to po druhé, co britská vzducholoď úspěšně přeletěla oceán oběma směry v letu trvajícím pouze 57 hodin. Obrovské obtíže, které při tom byly překonány, však se nestaly tomuto druhu spojení přes oceán příliš přesvědčivými doporučeními.

dopisy

R. K. Z.

Vážená redakce,

pan profesor Josef Bartůšek poslal Vám prohlášení, že nepatří mezi obránce t. zv. Rukopisů. Nenapsal jsem ovšem o něm v 17. čísle Přítomnosti, že Rukopisy brání; věděl jsem, že přednášel v Čsl. rukop. společnosti proti pravosti; ale Zprávy, veřejný orgán této společnosti, referují o této přednášce tak, jako by jen demonstrovala slabost „oficiální“ vědy, t. j. filologie. Debata po přednášce ukázala prý subtilitu a preciznost, s jakou pracují vědy exaktní oproti vědám filologickým (Zprávy, č. 3, str. 6). Tento případ ukazuje, že je neúčelné přednášet z jakýchkoli důvodů proti pravosti v téže společnosti, kde přednášívá p. Vrzalík pro pravost, a kde jsou sdružení lidé určitého smýšlení, které jinak s Rukopisy přímo nesouvisí. Řeknou vždycky, že vaše věda je nepřesná, že rozhodují jen vědy exaktní. Ve Zprávách (na které mě p. Bartůšek upozorňuje a které jsem četl před napsáním svého článku), není také nic o tom, že p. B. odsuzoval tenkrát „nevybíravé metody novodobých obránců“, jak píše teď ve svém prohlášení. Lidé ze „společnosti“ dovedou tedy i přednášku proti pravosti obrátit ve svůj prospěch.

Nezmýlil jsem se dokonale, uvedl jsem jméno p. B. na základě onoho podezřelého referátu Zpráv; nechtěl jsem pořádit seznam osob té či oné strany, ale upozornit, že tu není cosi v pořádku; jsem rád, že odborník reagoval jasnou odpovědí na můj článek, že mluví ve svém prohlášení ne proti mně, ale proti samozvaným obráncům, proti nimž se musíme spojit všichni, kdo věříme ve svobodu i výsledky vědeckého snažení.

V úctě

Josef Polák.

TISÍCE KRÁSNÝCH PŘEDMĚTŮ - TISÍCE KRÁSNÝCH DÁRKŮ! KAREL KELLNER V PRAZE

zřídil na Václavském náměstí čís. 25 na nároží paláce pojišťovny Generali, nové vzorné papírnictví, které je svou vnější i vnitřní úpravou, neméně však svým vynikajícím výběrem zboží skvělou pozoruhodností Prahy. Jakostní spolehlivá zlatá pera, jemné dopisní papíry vybraného vkusu a jiné papírnické zboží pro každou potřebu.